

**TÜRKİYE ENERJİ POLİTİKASINDA
JEOSTRATEJİK GELİŞMELER**

**2024
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ENERJİ SİSTEMLERİ MÜHENDİSLİĞİ**

Ebubekir CAN

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Tuba COŞKUN**

TÜRKİYE ENERJİ POLİTİKASINDA JEOSTRATEJİK GELİŞMELER

Ebubekir CAN

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Tuba COŞKUN**

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Enerji Sistemleri Mühendisliği Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**KARABÜK
Ocak 2024**

Ebubekir CAN tarafından hazırlanan “TÜRKİYE ENERJİ POLİTİKASINDA JEOSTRATEJİK GELİŞMELER” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Tuba COŞKUN
Tez Danışmanı, Enerji Sistemleri Mühendisliği Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Enerji Sistemleri Mühendisliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 11/01/2024

<u>Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)</u>	<u>İmzası</u>
Başkan : Prof. Dr. Mustafa AKTAŞ (GÜ)
Üye : Prof. Dr. Mehmet ÖZKAYMAK (KBÜ)
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tuba COŞKUN (KBÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

“Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.”

Ebubekir CAN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE ENERJİ POLİTİKASINDA JEOSTRATEJİK GELİŞMELER

Ebubekir CAN

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Enerji Sistemleri Mühendisliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Tuba COŞKUN

Ocak 2024, 55 sayfa

Bu çalışmada, Türkiye'nin enerjiye erişimi, jeostratejik açıdan değerlendirilmesi ve diğer ülkelerle geliştirdiği politikalar incelenmeye çalışılmıştır. Değerlendirmeye dünya enerji tüketiminin bölgelere göre değişimi ve miktarıyla başlanmış, sonrasında ülkelerin enerji piyasasını takip ve gerektiğinde domine etmek için kurdukları, bağlı oldukları örgütler örneklendirilmiştir. Türkiye'nin yakın coğrafyasında bulunan enerji üreticisi ülkelerin konumlanması ve enerji stratejilerindeki değişimlerin nedenleri incelenip, buradan alınan sonuçlar değerlendirilmiştir.

Sebebi esas itibariyle enerji konusu olmayıp fakat dolaylı yollardan enerji kaynaklarına sahip olmak için ülkelerde harici güçler tarafından iç savaşlar başlatılmaktadır. Batılı devletler ve küresel koalisyonlar kendi politik çıkarlarına uymayan devletlere ve rejimlere enerji yaptırımları uyguladıkları sık görülen bir eylem olmakla beraber, ekonomileri ağır zarar gören ambargo ülkelerinin de enerji arzlarını dünyanın farklı politik görüşlerine sahip diğer büyük ekonomilere sevklerine neden

olur. Dolayısıyla yaptırma uğrayan devlet, elindeki kaynağı pazarlayabileceği alternatif pazarların da mümkün olduğunu görecektir. Enerji projelerinin Türkiye'ye sağladığı yararlar milli güvenliği pekiştirici bir etkidir.

Son yıllarda denizlerdeki hidrokarbon yataklarına rağbet arttı ve Türkiye yaptığı çalışmalarda denizlerde hukuki haklarının bir gereği olarak Libya ile deniz yetki anlaşması imzaladı. Bu gelişmeye müteakip bölgede politik faaliyetlerinin artıran Yunanistan, batılı ülkelerin desteğini de alarak maksimalist tezlerini gerçekleştirmenin peşindedir. Doğu Akdeniz için acil bir şekilde Münhasır Ekonomik Bölgemizi yayınlamamız zorunludur. Yaşanan gelişmeler ve mevcut durumu göz önünde bulundurursak Türkiye bulunduğu konuma politik olarak hapsedilmek istenmektedir. Yapılacak jeostratejik hamlelerle bu durumu lehimize çevirmek için Mısır, Filistin, İsrail, Lübnan, Suriye ile deniz sınır anlaşmaları imzalanmalı, bu konudaki ihtilaf giderilmelidir. Diğer taraftan ülkemizin iyi bir imajının olduğu Afrika'ya şirketler üzerinden enerji yatırımlarını artırmak gerekir çünkü halen bu sektör kıta genelinde çok gelişmemiş ve karlılık yüksektir. Karadeniz'de bulunan gaz gelecek dönem yapılacak kontratlarda ülkemizin elini güçlendirecek ve sonuç olarak enerji maliyetlerinde azalma olacaktır.

Anahtar Sözcükler : Jeostrateji, Enerji, Enerji rezervi, Doğu Akdeniz, Adalar Denizi, Reaktif politika, Proaktif politika.

Bilim Kodu : 92807

ABSTRACT

Master Thesis

GEOSTRATEGIC DEVELOPMENTS IN TÜRKİYE'S ENERGY POLICY

Ebubekir CAN

Karabük University

Institute of Graduate Programs

Department of Energy Systems Engineering

Thesis Advisor:

Asst. Prof. Dr. Tuba COŞKUN

January 2024, 55 pages

In this study, Türkiye's access to energy, its geostrategic evaluation and the policies it has developed with other countries are analyzed. The evaluation started with the change and amount of world energy consumption by region, and then the organizations that countries have established and affiliated with in order to monitor and, when necessary, dominate the energy market were exemplified. The positioning of the energy-producing countries in Türkiye's immediate geography and the reasons for the changes in their energy strategies are analyzed and the conclusions drawn from this analysis are determined.

Civil wars are initiated in countries by external powers, not primarily because of energy, but indirectly in order to gain access to energy resources. Western states and global coalitions often impose energy sanctions on states and regimes that do not conform to their political interests, but sanctions also cause embargoed countries whose economies are severely damaged by the sanctions to divert their energy supplies to other major economies in the world with different political views. Therefore, the

sanctioned state will see that there are alternative markets where it can market its resources. The benefits of energy projects for Türkiye have the effect of reinforcing national security.

In recent years, the demand for hydrocarbon deposits in the seas has increased and Türkiye has signed a maritime jurisdiction agreement with Libya as a requirement of its legal rights in the seas. Following this development, Greece, which has increased its political activities in the region, seeks to realize its maximalist theses with the support of Western countries. It is imperative that we urgently publish our Exclusive Economic Zone in the Eastern Mediterranean. Considering the developments and the current situation, Türkiye wants to be politically imprisoned in its current position. In order to turn this situation in our favor with geostrategic moves to be made, maritime border agreements should be signed with Egypt, Palestine, Israel, Lebanon, Syria and the dispute on this issue should be resolved. On the other hand, it is necessary to increase energy investments through companies in Africa, where our country has a good image, because this sector is still underdeveloped across the continent and profitability is high. The gas found in the Black Sea will strengthen Türkiye's hand in future contracts and as a result, energy costs will decrease.

Key Word : Geostrategy, Energy, Energy reserves, Eastern Mediterranean, Sea of Islands, Reactive policy, Proactive policy.

Science Code :92807

TEŞEKKÜR

Bu tez alıŐmasının planlanmasında, araŐtırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübesinden lisans eğitimimden bu yana istifade ettiğim değerli hocam Prof. Dr. Mehmet ÖZKAYMAK'a ve tezin niteliğini artırmamda değerli görüşleri ile yardımcı olan, destekleyen çok saygıdeğer danıŐman hocam Dr. Öğr. Üyesi Tuba COŞKUN'a teŐekkürlerimi sunarım.

Aileme ve özellikle çok kıymetli eŐim, hayat yoldaŐım Merve CAN'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
BÖLÜM 2	5
LİTERATÜR ÇALIŞMASI	5
BÖLÜM 3	9
ENERJİ DENGESİNİ BELİRLEYEN ÜLKELER	9
3.1. DÜNYA ENERJİ ARZ VE TALEBİNDE BÖLGELERİN PAYI	9
3.2. ÜLKELERİN BAĞLI OLDUĞU ULUSLARARASI KURULUŞLAR VE ANLAŞMALAR	13
3.2.1. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)	13
3.2.3. Enerji Şartı Anlaşması (ECT)	16
3.3. PİYASA TALEPLERİ.....	17
BÖLÜM 4	18
ENERJİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE ETKİSİ.....	18
4.1. BÖLGESEL ENERJİ KAYNAKLARININ ÇEŞİTLİLİĞİ VE ÜLKELERİN KONUMLANMASI.....	18

	<u>Sayfa</u>
4.1.2. Hazar Denizi Bölgesi Devletleri	20
4.1.3. Rusya Bölgesi	23
4.2. ENERJİ KAYNAKLARININ ULUSLARARASI ÇATIŞMALARA ETKİSİ.....	25
4.3. ENERJİ YAPTIRIMLARI VE BULDUĞU KARŞILIKLAR.....	26
4.3.2. İran-ABD	27
4.3.3. OPEC-Batı Ülkeleri	27
 BÖLÜM 5	 28
TÜRKİYE’NİN ENERJİ COĞRAFYASI VE İÇERİSİNDEKİ ROLÜ	28
5.1. TÜRKİYE’NİN ENERJİ REZERVİ VE TALEBİ.....	28
5.2. TÜRKİYE’NİN ENERJİ TALEP ANALİZİ	29
5.3. ENERJİ PROJELERİNİN TÜRKİYE’YE SAĞLADIKLARI	32
5.4. TÜRKİYE’NİN HUKUKİ AÇIDAN DENİZLERDEKİ EKONOMİK SINIRLARI.....	34
5.4.1. Karadeniz	35
5.4.2. Adalar Denizi	36
5.4.3. Doğu Akdeniz	37
 BÖLÜM 6	 40
ENERJİ BAĞIMLILIĞINI AZALTMAK İÇİN GELİŞTİRİLECEK STRATEJİLER	40
6.1. ULUSAL GÜVENLİK VE ENERJİ	40
6.2. BÖLGESEL TEHDİTLERE KARŞI GELİŞTİRİLEN REAKTİF VE PROAKTİF POLİTİKALAR	41
6.3. JEOSTRATEJİK TERCİHLERİN TÜRKİYE İÇİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI.....	43
 BÖLÜM 7	 47
SONUÇLAR	47
 KAYNAKLAR	 50

ÖZGEÇMİŞ 55

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. Türkiye Kurulu Gücünün Yıllar İtibariyle Gelişimi.....	2
Şekil 1.2. 2012 ve 2022 Yılları İçin Birincil Enerji Kaynaklarına Göre Türkiye Kurulu Gücü.....	3
Şekil 3.1. Birincil Enerji Kaynaklarının Tüketim Miktarları ve Yüzdeler.....	7
Şekil 3.2. 2010-2019 Yılları Bölge Bazında Küresel Petrol Üretimi.....	7
Şekil 3.3. 2010-2019 Bölgelere Göre Dünya Petrol Tüketimi.....	8
Şekil 3.4. 2010-2019 Yılları Bölgelere Göre Küresel Doğal Gaz Üretimi.....	8
Şekil 3.5. 2010-2019 Yılları Dünya Doğal Gaz Tüketimi.....	9
Şekil 3.6. 1990-2040 Yılları Bölge Bazında Dünya Enerji Talebi.....	10
Şekil 3.7. 2019-2021 Yılları Arasında Küresel Enerji Talep Artış Oranları.....	14
Şekil 4.1. Türkiye Petrol Ve Doğalgaz Boru Hatları.....	15
Şekil 4.2. Irak Günlük Petrol Üretim Ve Tüketim Miktarı	16
Şekil 4.3. Irak Ülke İçi Petrol Boru Hatları.....	17
Şekil 4.4. Hazar Denizi Bölgesi Münhasır Ekonomik Bölgeler.....	19
Şekil 4.5. Rusya Doğalgaz Boru Hatları Haritası.....	21
Şekil 5.1. Mavi Vatan.....	30
Şekil 5.2. Devletlerin Deniz Yetki Alanları.....	31
Şekil 5.3. Karadenize Kıyısı Bulunan Devletler Ve MEB Sınırları.....	31
Şekil 5.4. Adalar Denizinde 6 Mile Göre Karasuları Ve Muhtemel MEB Görünümü.....	33
Şekil 5.5. Türkiye-Libya MEB Sınırları.....	35

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 1.1. Elektrik Tüketiminde Sektörlerin Payı.....	3
Çizelge 3.1. OPEC üyesi ülkeler.....	11
Çizelge 3.2. UEA üyesi ülkeler ve katılım sürecindeki ülkeler.....	12
Çizelge 4.1. Hazar bölgesi petrol kaynakları kapasitesi.....	18
Çizelge 4.2. Hazar bölgesi doğalgaz kaynakları kapasitesi.....	18
Çizelge 4.3. Türkiye'nin başlıca enerji rezervleri ve miktarları.....	25
Çizelge 4.4. Türkiye'nin kaynaklara göre güncel talep miktarları.....	26
Çizelge 4.5. Nihai enerji tüketiminde kaynakların payı.....	27
Çizelge 4.6. Nihai enerji tüketiminde sektörlerin payı.....	27

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

SİMGELER

- m³ : Metreküp
bcm : Milyar Metreküp
vpe/g : Varil Petrol Eşdeğeri
KWh : Kilowatt Saat

KISALTMALAR

IEA	: İnternational Energy Agency (Uluslararası Enerji Ajansı)
OPEC	: Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
ECT	: Energy Charter Treaty (Enerji Şartı Anlaşması)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development. (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
TPIC	: Turkish Petroleum İnternational Company (Türkiye Petrolleri Uluslararası Anonim Şirketi)
MTA	: Maden Tetkik Arama
LNG	: Sıvılaştırılmış Doğalgaz
PRIMES	: Price-Induced Market Equilibrium System (Fiyat Kaynaklı Piyasa Denge Sistemi)
DSİ	: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
MAPEG	: Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ETKB	: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

BÖLÜM 1

GİRİŞ

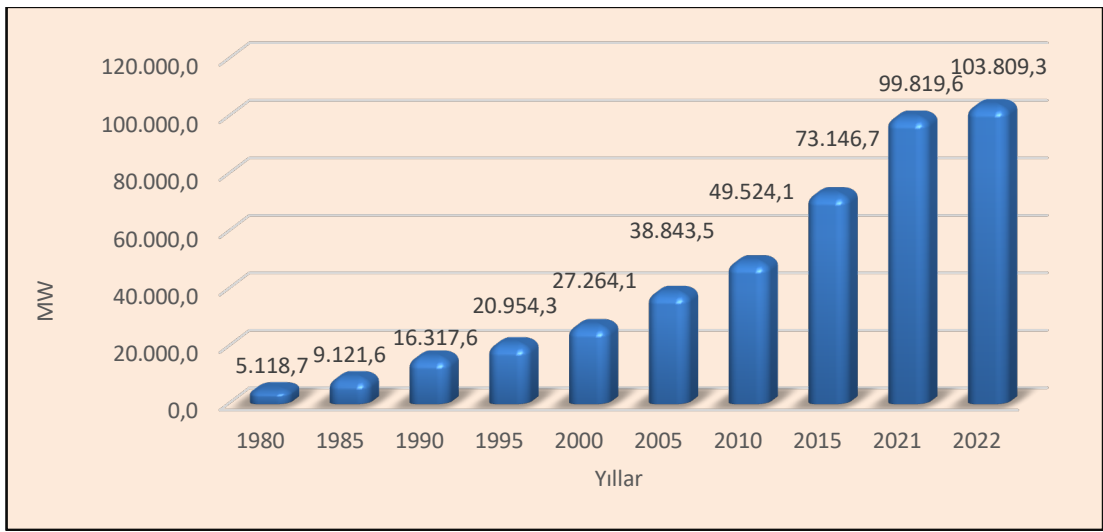
Ülkelerin ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi, milli güvenlik ve ulusal çıkarlarını koruması, vatandaşlarının yaşam kalitelerini artırabilmesi için kesintisiz temini en gerekli konulardan birisi enerjidir. En basit tanımıyla iş yapabilme yeteneği diyebileceğimiz enerji, kendi özelliği itibarıyla yok olmamakta, evrende sürekli şekil değiştirmekte ve farklı kaynaklar olarak insanlığın asırlar boyu geliştirdiği teknolojilerle çeşitli formlarda kullanılmaktadır.

Enerji günümüzde fen ve mühendislik bilimlerinin konusu olmaktan çıkıp çok boyutlu bir kavram haline gelmiştir. Kavramsal anlamda politika literatüründe sıkça temas edilen bir olgu olarak yer almaktadır. Dünyada enerjinin tüketim miktarının sürekli artması ve iklim değişikliği gibi nedenlerle verimli kullanılması, daha sürdürülebilir enerji kaynaklarına geçiş gibi düşünceler kabul görmektedir.

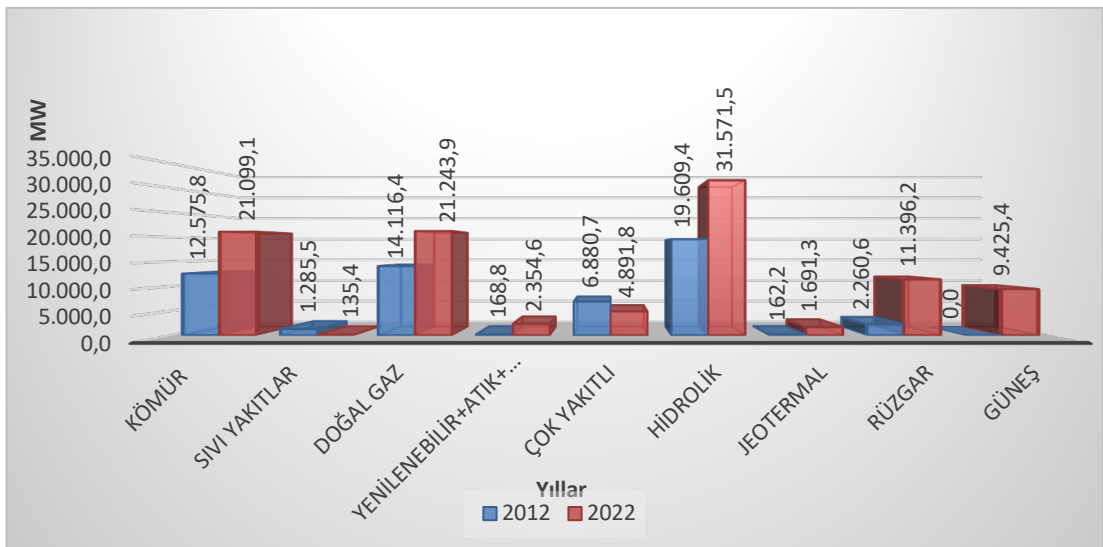
Her ne kadar uluslararası konferanslarda iklim değişikliği sebebiyle hidrokarbon temelli yakıtların kullanımının azaltılması dile getirilse de enerji de arz açıklarını kapatmak kolay bir hedef değildir. Özellikle gelişen ekonomilerde konvansiyonel yakıt türlerini başlıca enerji kaynağı olarak görmekteyiz. Türkiye gibi gelişen ekonomilerin enerji konusunda akla gelen ilk problemleri kaynak eksikliğinin sebep olduğu ithalattır. Açıklanan son verilerde Türkiye'nin enerjide dış bağımlılığı %70'lerden %67,8 oranına gerilediği ifade edilmektedir [43].

2023 yılında elektrik üretimimizi %36,3 kömür, %21,4 doğal gaz, %19,6 hidrolik, %10,4 rüzgâr, %5,7 güneş, %3,4 jeotermal ve %3,2 diğer kaynak türlerinden sağlamış bulunmaktayız. Yine 2023 aralık ayı sonu itibarıyla kaynaklara göre kurulu gücümüz %30,0 hidrolik, %23,8 doğal gaz, %20,5 kömür, %11,1 rüzgâr, %10,6 güneş, %1,6 jeotermal ve %2,6 ise diğer kaynaklar şeklindedir [49].

Ülkemizin enerji görünümü şekil 1.1’de göst’erilmektedir. Genel olarak artış ivmesinde olan kurulu güç 2023 yılı sonunda 106.668 MW seviyesine ulaşmıştır. Kurulu gücün artışında yenilenebilir kaynaklar, yenilenemez kaynaklara göre son dönemlerde daha çok yatırım almış ve artış sağlamıştır. Şekil 1.2’de 2022 yılına kadar son 10 yıllık dönemde kurulu gücün değişimi verilmiştir. Kapasite bazında hidrolik kaynaklar ilk sırada yer alırken, sıvı yakıtların kullanım kapasitesi en son sırada gelmektedir [55].

Şekil 1.1. Türkiye Kurulu Gücünün Yıllar İtibariyle Gelişimi [55].

Şekil 1.2. 2012 Ve 2022 Yılları İçin Birincil Enerji Kaynaklarına Göre Türkiye Kurulu Gücü [55].

İkincil kaynaklardan olan elektrik enerjisinin tüketiminde genel olarak sanayi sektöründeki talep ağırlığı bugün olduğu gibi gelecekte de devam edecektir. Elektrik tüketiminin yaklaşık olarak yarısı sanayide gerçekleşmektedir. Şekil 1.3'te sanayi sektöründen sonra sırasıyla hizmet, mesken ve ulaştırma sektöründe tüketimler gerçekleştiği görülmektedir. Bugün olduğu gibi ileri dönem enerji projeksiyonlarında da bu sıralama değişmeyeceği öngörülebilir [49].

Çizelge 1.1. Elektrik Tüketiminde Sektörlerin Payı [49].

	2025	2030	2035
Sanayi	47,9%	46,8%	48,4%
Mesken	21,2%	21,5%	19,9%
Hizmetler	30,2%	29,6%	26,0%
Ulaştırma	0,7%	2,2%	5,7%
Sektörler Toplam	100,0%	100,0%	100,0%

Nükleer enerjide devreye alınacak ilk ticari santralimiz olan Akkuyu NGS ile ülke üretiminde önemli bir kazanım sağlanacaktır. Enerji çeşitlendirmesi açısından da önemli görülen bu kaynakta nükleer santral kurulumuyla beraber nükleer kültürün de gelişmesiyle birlikte milli nükleer sanayimiz de gelişecektir. Gelecek 10 yıldaki ETKB raporlarında ülke talebinin %5,9'u nükleer enerjiden karşılanacağı öngörülmektedir [49].

Türkiye'de günümüz itibarıyla cari açık verme sebebi olarak ilk sırada gelen enerji için çalışmalar yapılmaktadır. Jeolojik açıdan Ortadoğu'daki sınır komşuları kadar şanslı olmayan ülkemiz coğrafyasında petrol ve doğalgaza kolay ulaşılamazken, yeni teknolojiler ve de yapılan son zamanlardaki keşiflerle rezerv artışına müteakip üretim artışları yaşanmaktadır. Deniz ve kara alanlarında bulunan potansiyelleri doğru değerlendiren ve Asya, Ortadoğu, Avrupa arasındaki jeostratejik konumuyla beraber enerjide ana arter olabilecek bir Türkiye, bölgesinde etki alanı artan birgüç haline gelecektir.

Bu çalışmanın ortaya konulmasındaki amaç;

- Türkiye'nin enerji politikalarını dünyadaki son veriler ve gelişmelerle birlikte ele almak,
- Diğer devletlere karşı alınacak politik aksiyonun ülkemize yansımalarının ne şekilde olacağını değerlendirmek,
- Bölge coğrafyasında Türkiye'nin barıştan yana tutumuyla geliştirebileceği gerçekçi enerji politikalarını saptamak,
- Uygulama yolunda karşılaşılabilecek zorlukları belirlemek olacaktır.

Literatürde yapılan çalışmalarda jeostratejik ekseninde Türkiye'yi merkez alan bir çalışma yapılmadığından bu çalışmada ülkemiz penceresinden diğer devletlere karşı ve de birlikte geliştirilebilecek politikalar incelenecektir. Türkiye'yi merkez alan bir çalışma olması sebebiyle bu konuda yapılan ilk çalışmadır.

BÖLÜM 2

LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Türkiye enerji kaynaklarının üretimi, taşınması ve tüketimi açısından stratejik bir geçiş noktasında bulunmaktadır. Bu nedenle doğrudan ve dolaylı olarak ülkemiz enerji politikaları üzerine yazılmış birçok tez ve araştırma mevcuttur. Bu alanda yapılacak literatür çalışmalarının çoğu AB ülkeleri, orta asya Türk devletleri, orta doğu ve körfez ülkeleri ekseninde ve enerji kaynaklarının esas unsurları olarak da konvansiyonel petrol ve doğalgaz gibi ticaret konusu emtialar bağlamında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalardan hareketle;

Türkiye-AB ilişkileri üzerine yapılan Kakışım ve Kodaman'ın (2019) yazdığı "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Enerji Diyalogu" adlı makalede Türkiye'nin 1959 yılından bu yana Avrupa ile geliştirilen ilişkilerinin enerji bağlamındaki yönelimi incelenmiştir. Makalede Türkiye'nin, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile inişli çıkışlı devam eden ilişkilerinin, ortaklık başvurusu ile başladığı ve sırasıyla 1963 Ortaklık Anlaşması ve 1994 Enerji Şartı Anlaşması ile enerji alanında gelişmeleri irdelenmiştir [1]. Avrupa Birliği'nin yenilenebilir enerji politikaları hakkındaki direktifleri bakımından Türkiye'deki durumun incelendiği "Avrupa Birliği Enerji Politikaları Çerçevesinde Yenilenebilir Enerji ve Türkiye" adlı çalışmayı gerçekleştiren Fırat vd. (2021) ise Ülkemizin AB normlarına uygun olarak stratejik planlar ortaya koyup koymadığı ve bu planların yasal mevzuatlara yansımalarının değerlendirmesini yapmışlardır. AB müktesebatının enerji konusu ile ilgili faslının bir gelişmesi olarak Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun (YEK) ile ilgili mevcut durumu ele almışlardır [2]. Ülkemizin enerji politikalarına farklı açıdan bakan bir diğer çalışma ise Yılmaz'ın (2022) yapmış olduğu "Enerji Yönetimi ve Türkiye: Avrupa Yeşil Mutabakatı Çerçevesinde Bir Değerlendirme" adlı çalışmadır. Bu çalışmada döngüsel ekonomi perspektifinden Avrupa Yeşil Mutabakatına ülkemizdeki enerji politikalarında bulacağı karşılık

değerlendirilmiştir. Okuyucuya enerji girdi kalemlerinin, sürdürülebilir gelişme ve döngüsel ekonomi perspektifi üzerinden nasıl maliyet azaltımı yapılabileceği sunulmaya çalışılmıştır [3]. “Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında Türkiye-Rusya Enerji İlişkilerinin Analizi” adlı çalışmasıyla Kakışım (2019), Türkiye-Rusya enerji ilişkilerini incelemiştir. Ülkelerin karşılıklı bağımlılığının bulunmasına rağmen Rusya lehinde dengesiz bir bağımlılık olduğu konusuna değinmiştir. Bu hususa Türkiye lehine geliştirilebilecek enerji diplomasisinde el güçlendirecek politika alternatiflerinin sunmaya çalışmıştır. Enerji trafiği bağlamında Rusya ile olduğu kadar ABD ve AB faktörlerini de Türkiye’nin kendi avantajına gelecek şekilde politikalar üretmesi gerektiğini belirterek konuyu açıklamaya çalışmıştır [4]. Merdan (2021), Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı’nın bölgesel etkilerini incelediği “Avrasya Jeopolitiğinde Türkiye’nin Enerji Politikaları: TANAP ve Türk Akımı” isimli makalesinde ülkemizin konumunun Avrupa’ya enerji iletimi noktasında güçlendiğini ifade etmiştir. Yazar, her iki enerji nakil hattının da birbirine rakip olup olmadığını karşılaştırmış ve nihai olarak da ülkemize bu konudaki yararını değerlendirmiştir [5]. “Enerji Güvenliği Kapsamında Türkiye-Azerbaycan Arasındaki Enerji İlişkileri” adlı çalışmasıyla kavramsal temelde enerji güvenliğini ele alan Kalkan (2021), Türkiye’nin arz, Azerbaycan’ın ise talep güvenliğinin birbirini tamamladığını değerlendirmiştir. Her iki ülkenin arz-talep güvenliğinin diğer bölge ülkelere de etkileri olduğunu ifade eden yazar bu çalışmasında enerji güvenliği konusunun ülkeler bazında farklı anlamlar belirtmesinin nedenlerini açıklamaya çalışmıştır [6]. Özbey’in (2019) yapmış olduğu “İran’a Yönelik Yaptırımlar: Türkiye-İran Enerji İlişkilerine Etkisi” adlı çalışmada yaptırımların İran’a etkisinin dolaylı olarak Türkiye’de oluşturduğu etkileri irdelemiştir. Türkiye-İran enerji ekonomilerinin mevcut siyasi düzlemde birbirini desteklediği savını ortaya koyan yazar, özellikle İran’ın ekonomik gücünün lokomotifi konumunda olan petrol ve doğalgazın Türkiye’den geçen diğer enerji hatlarını baskılamadığı görüşünü bildirmiş ve bölgedeki enerji ekosistemine yararları olduğunu beyan etmiştir [7]. Doğu Akdeniz bölgesinin enerji politikaları hakkında Gülbay ve Kısacık ’ın (2022) yapmış oldukları “2000 Sonrası Türkiye ve Rusya’nın Doğu Akdeniz deki Güvenlik ve Enerji Politikaların Karşılaştırmalı Bir Analizi” adlı çalışmada coğrafi olarak bölgede bulunmayan devlet ve toplulukların Doğu Akdeniz’de konumlanma mücadeleleri değerlendirilmiştir. Doğu Akdeniz’e kıyısı bulunan devletlerin çıkar konusunda değişen politikalarının uygulamada bulduğu

sonuçları değerlendirmiştir [8]. Güneş'in (2022) Doğu Akdeniz bölgesinde keşfedilen hidrokarbon rezervlerinin kıyıdaş ülkelerle birlikte enerji güvenliği politikaları bağlamında incelemesini yaptığı "Deniz-Enerji Güvenliği İlişkisi Bağlamında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Enerji Politikalarının Analizi" adlı çalışmada, enerji kaynaklarının adil paylaşılması konusunda yaşanan sorunlara değinmiş, Türkiye'nin konu hakkındaki politikalarını analiz etmeyi amaçlamıştır. Yunanistan ve GKRY'nin bütün engelleme çalışmalarına rağmen Türkiye'nin oluşturabileceği politikaların çok yönlü ve çeşitli olduğunu öngörmüş, bu konuda pro-aktif bir çizgiye geçildiğini değerlendirmiştir [9]. "Neorealizm Kuramı ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz Enerji Politikası" adlı çalışmasıyla Doğu Akdeniz'deki enerji politikalarına, anarşik yapıda bulunan uluslararası sistemin devletler açısından güç ve güvenlik artırımını bir zorunluluk kabul eden Neorealist Kuram yönünden analiz eden Kökyay (2020), kuramsal olarak bölgedeki politikaları irdelemiştir. Bunun sonucunda doğu akdeniz deki enerji politikalarının bölge ülkelerinin dışında büyük devletlerin dahil olmadığı siyasal bir gerçeklikte mümkün olmadığı görüşünü bildirmiştir. ABD, AB, RUSYA, ÇİN vb. güçlerin bölge devletlerinin de dış siyasetlerine etki ettiğini iddia etmiştir [10]. Kalyoncuoğlu ve Kalyoncuoğlu (2022) son gelişmeler ışığında Türkiye-Mısır arasındaki enerji politikalarını irdelediği "Enerji Güvenliği Bağlamında Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler: Türkiye-Mısır İlişkileri" adlı makalesinde bölgede keşfedilen hidrokarbon yataklarının iki devlet açısından politik etkilerini incelemeye çalışmıştır. 2013 yılında Mısır'da yaşanan darbe girişimiyle enerji politikası hususunda öncesi ve sonrası şeklinde değerlendirmede bulunmuş, sonuç itibarıyla ülkemizin alabileceği politik hareketleri iki ülke menfaatleri üzerinden tespit etmeye çalışmıştır [11]. Yine Doğu Akdeniz konusunda yapılan bir diğer çalışma ise Öztopal ve Yiğittepe'nin (2020) ortaya koyduğu "Türkiye'nin Enerji Güvenliği Bağlamında Doğu Akdeniz'de Enerji Rekabeti" isimli çalışmadır. Bu çalışmada tüketim bölgelerine yakınlığıyla dikkat çeken bölge havzasının artırdığı rekabet ele alınmış, Türkiye'nin bu konudaki politikaları incelenmiştir. Özellikle enerji transferinin politik açıdan ülkelerin bakış açılarını değiştirdiğini, devletler ve çok uluslu şirketlerin bu piyasadaki rekabetini irdelemiştir [12]. Kandemir ve Tuncer'in (2020) ortaya koyduğu "Irak ve Türkiye Enerji İlişkilerinin Bölgenin Ekonomik Güvenliğine Etkileri" adlı çalışmada ise enerji alanında yapılacak yatırımların bölge güvenliğine yansımaları ele alınmıştır. Kritik altyapı yatırımları için ayrı bir kurum bulunması gerektiğini

belirtmiştir. Ayrıca Irak petrolünün Türkiye ve bölge coğrafyasında önemli bir enerji faktörü olduğunu ve TANAP, TAP gibi projelerle birlikte bölgede bir enerji güvenliği ekosistemi oluşturduğunu belirtmiştir [13]. Çetinkaya ve Öztürk'ün (2019) “2006-2009 Doğal Gaz Krizleri Sürecinde Türkiye'nin ‘Güvenilir Güzergâh’ Tezinin Enerji Güvenliği Bağlamında Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmalarında Türkiye'nin enerji diplomasisini jeopolitik konumuyla ele almışlar, bu diplomasinin Rusya ve AB'ye yansımalarını incelemişlerdir [14]. Ertürk (2019), “Büyük Enerji Şirketleri ve Türkiye” başlıklı makalesinde, Türkiye ve komşu bölgelerindeki enerji kaynağı yönünden zengin toprakları bulunan ülkelerin, küresel güçler ve enerji şirketleriyle mücadelesini incelemektedir [15]. “Enerji Arza Güvenliği Endeksi: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Analiz” isimli çalışmasıyla Yılmaz (2021), enerji arz güvenliği için enerji yoğunluğu, ithal bağımlılığı, yerli üretim ve jeopolitik risk göstergeleri üzerinden bir risk endeksi hesaplamıştır [16]. Aydın (2022), “Enerji Arz Güvenliği ve Türkiye: Doğalgaz Tedarik ve Bağımlılıkları Açısından İnceleme” isimli çalışmasında, ülkemizdeki enerji kaynaklarının mevcut durumunu incelemiş, arz güvenliği için alınabilecek önlemleri sunmuştur [17]. Güncel çalışmalardan olan Harunoğulları'nın (2020) ortaya koyduğu “Enerji Dağıtım Merkezi Perspektifinden Türkiye'nin Enerji Jeopolitiği” başlıklı makalede, ülkemizin halihazırdaki enerjide transit konumda bulunduğu jeopolitikası irdelenmiş, bu durumun siyasi yönden ne gibi etkileri olduğu açıklanmaya çalışılmıştır [18]. Türkmen'in (2020) ortaya koyduğu “Enerji Trilemması: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışmada, enerji trilemması kavramını açıklamış, Türkiye'nin mevcut durumu da bu perspektiften ele alarak denge notunda gelişme olduğu sonucuna ulaşmıştır [19]. Yılmaz'ın (2021) çalışması olan “Türkiye'nin Enerji Politikası ve Altyapısı Bağlamında Enerji Hub Potansiyeli” isimli makalede, ülkemizdeki bu konudaki mevcut politik yaklaşımın ne oranda gerçekçi bir yaklaşım olduğu irdelenmekte ve bu enerji merkezi potansiyelindeki dönüşüm sürecini açıklamaktadır [20]

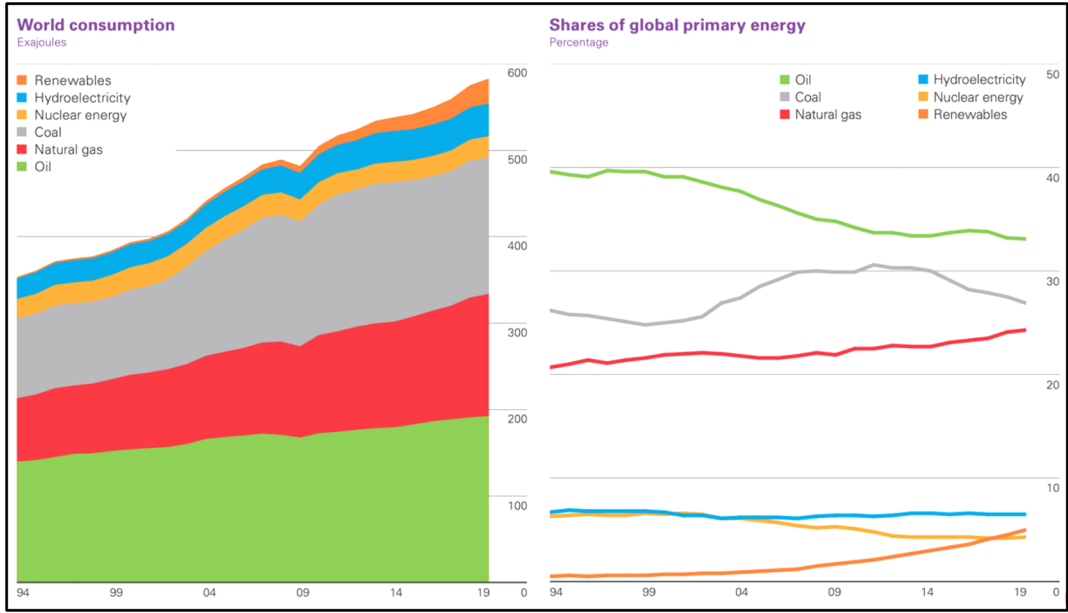
BÖLÜM 3

ENERJİ DENGESİNİ BELİRLEYEN ÜLKELER

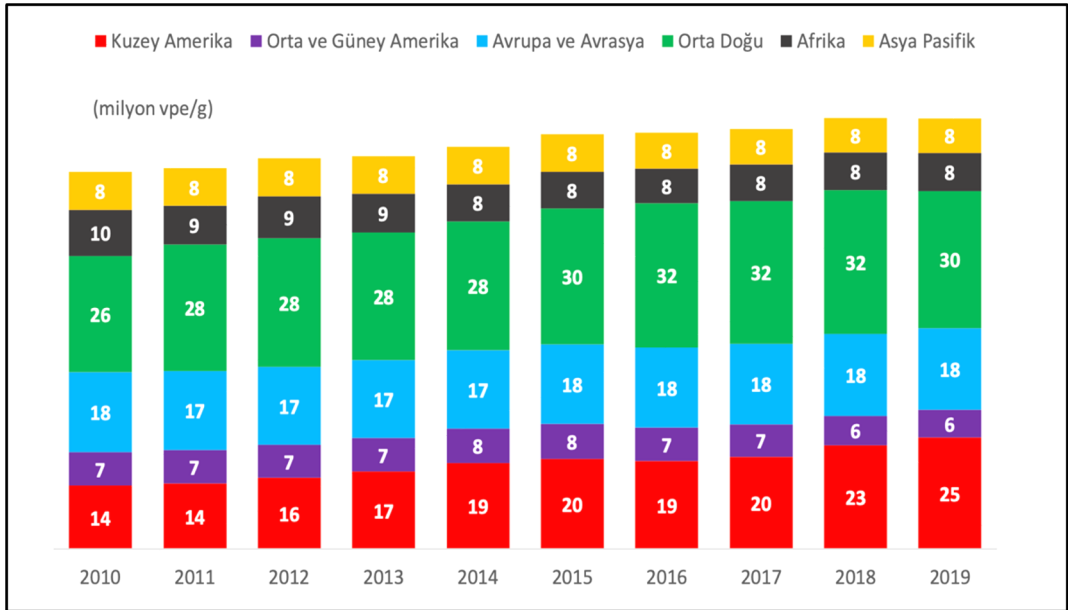
3.1. DÜNYA ENERJİ ARZ VE TALEBİNDE BÖLGELERİN PAYI

Ülkeler, enerji ihtiyaçlarını karşılamak için son yıllarda yaptıkları çalışmalarda sürdürülebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmak konusunda ivme kazanmış durumdadır. Günümüzde temiz enerji, karbon salınımının azaltılması, dünyanın doğal dengesinin korunması gibi gezegenimizin geleceğini ilgilendiren hususlar çokça gündeme gelmekte, bu konuda uluslararası anlaşması yapılmakta ve hedefler ortaya konmaktadır. Tüm bu gerçeklere rağmen artan küresel enerji taleplerini sadece bu temiz enerji kaynakları ile karşılamaya çalışmak şimdilik mümkün değildir.

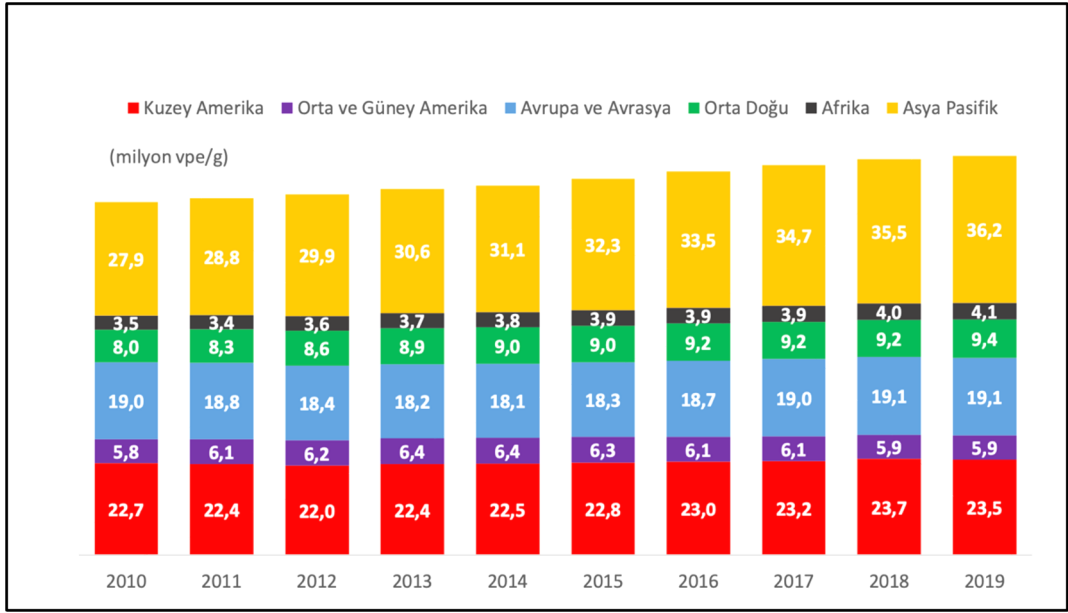
Enerji taleplerini karşılamada uzun zamandır konvansiyonel kaynaklar olan kömür, petrol, doğalgaz, nükleer; ülkelerin günümüzde mecburen kullanmak zorunda olduğu birincil enerji kaynaklarıdır. Global emtia piyasalarında da işlem gören petrol ve doğalgaz gibi kaynaklar yüzdesel olarak dünya enerji arzını sağlamada ciddi bir konuma sahiptir. Şekil 3.1 de gösterilmekte olan grafikte son yıllarda doğal gaz ve yenilenebilir enerji kaynaklı yakıt tüketiminin arttığı görülmektedir.

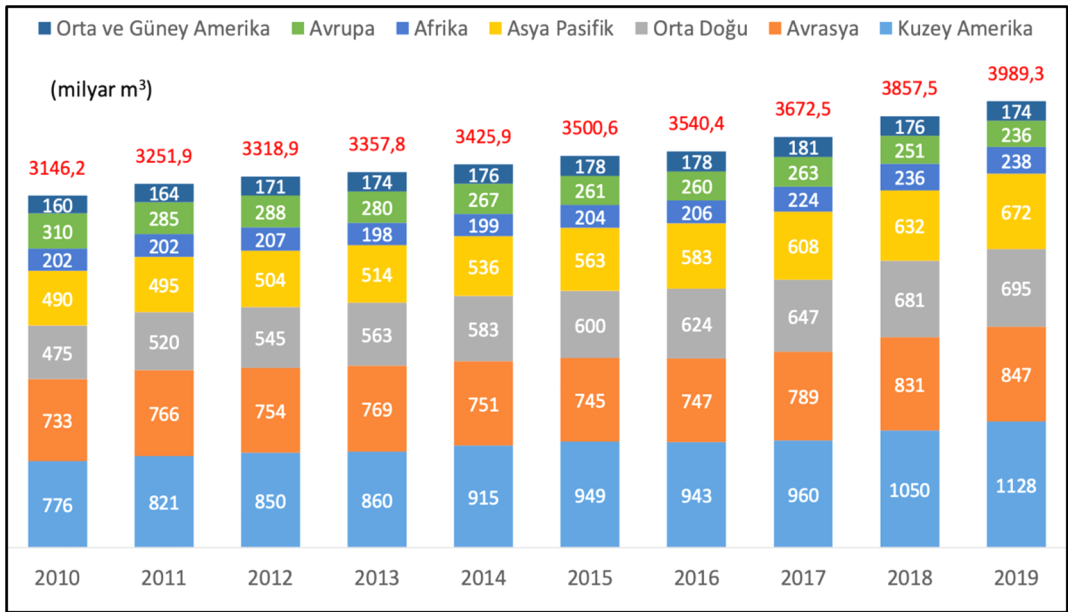
Şekil 3.1. Birincil enerji kaynaklarının tüketim miktarları ve yüzdeleri [44].

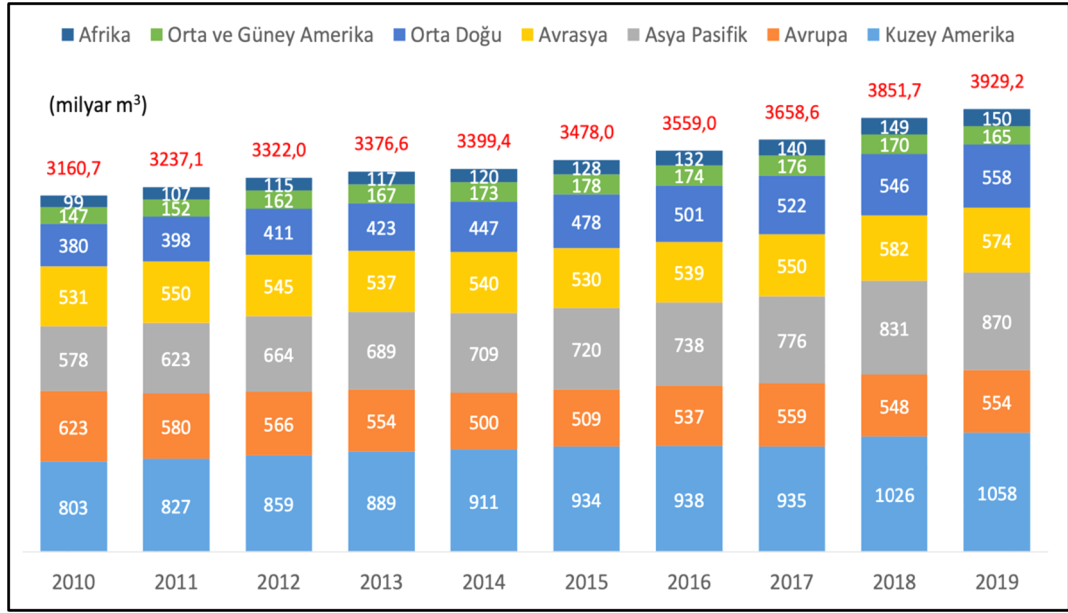
Şekil 3.2. 2010-2019 yılları bölge bazında küresel petrol üretimi [44].

Şekil 3.3. 2010-2019 Bölgelere göre dünya petrol tüketimi [44].

Şekil 3.4. 2010-2019 Yılları bölgelere göre küresel doğal gaz üretimi [44].

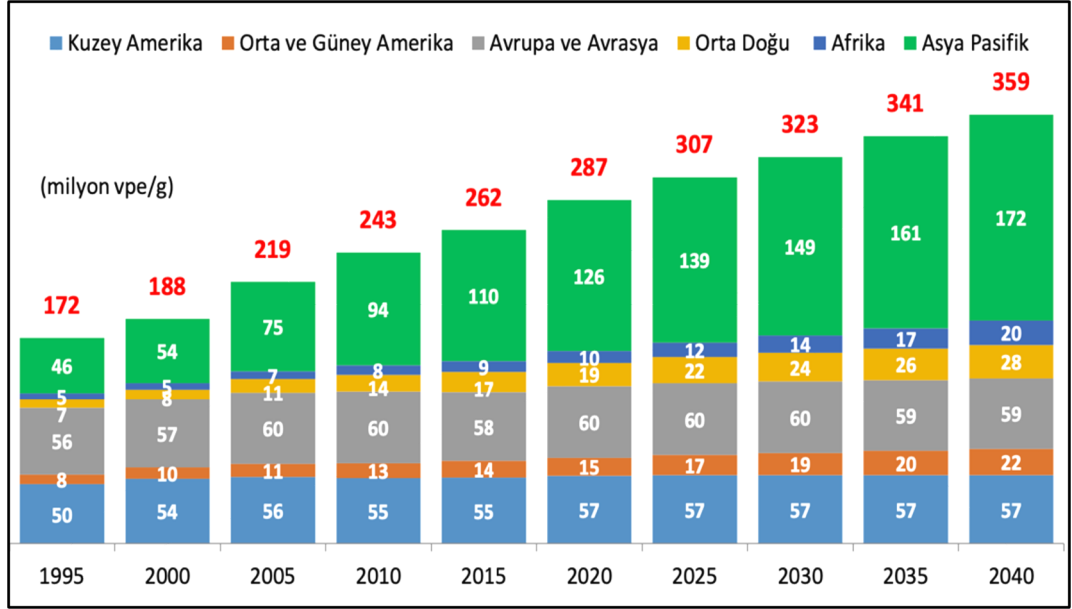

Şekil 3.5. 2010-2019 Yılları dünya doğal gaz tüketimi [44].

Şekil 3.2, 3.3, 3.4, 3.5'te verilen şekillerde görüleceği üzere petrol üretiminde Orta Doğu ile Avrupa ve Avrasya bölgeleri ön sıralarda gelmektedir. Bununla birlikte tüketimde bu ülkeler Asya Pasifik ve Kuzey Amerika bölgelerindeki ülkeler kadar talepleri olmamaktadır. Özellikle Çin, Hindistan ve ABD gibi ciddi enerji gereksinimleri olan ekonomiler doğalgazda da petrol gibi talepleri son 10 yılda büyük oranda artmış ve Avrupa bölgesi talebini geçmiştir. Asya Pasifik ülkeleri petrol üretiminde kayda değer bir artış sağlayamamış olsalar da doğal gaz konusunda 10 yıllık dönemde yaklaşık %37'lik üretim artışını sağlamışlardır [44]. Asya Pasifik bölgesindeki ülkelerin uzun dönem tüketim talebi ve gelecek tüketimlerine ait artış tahmini şekil 3.6'da görülmektedir. Şekile göre Asya Pasifik bölgesinden sonra dikkat çekici artışlar Orta Doğu, Orta ve Güney Amerika ile Afrika bölgelerinde olacağı gösterilmektedir.

2019 yılından sonra talep artışlarında pandemi (Kovid 19) ile bir miktar gerileme olmuştur. Dünya GSYİH'nın %60'ını temsil eden 4,2 milyar insan kısmi ya da tam izolasyona maruz kalmış ve bu dönemde tam izolasyondaki ülkelerin haftalık enerji talebinde %25'e varan düşüşler yaşanmıştır [21].

Yenilenebilir enerji kaynaklarının durumu ise pandeminin başladığı 2020 yılı ilk çeyrekte %1,5 lik bir talep artışı yaşanmıştır ve talep artışı kaydeden tek enerji kaynağı olmuştur [21].

Şekil 3.6. 1990-2040 Yılları bölge bazında dünya enerji talebi [44].

3.2. ÜLKELERİN BAĞLI OLDUĞU ULUSLARARASI KURULUŞLAR VE ANLAŞMALAR

3.2.1. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)

Dünyanın kanıtlanmış en fazla petrol rezervi ve üreticisi devletlerinden olan ve İran, Kuveyt, Suudi Arabistan, Venezüella ve Irak tarafından 1960 yılında kurulan OPEC kurulduğu dönemde pek dikkate alınmasa da özellikle 70’li yıllarda adından sıkça söz ettiren bir örgüt olmuştur. Devletlerin anlaşması ile kurulduğu için bir kartel olmasa da dünya toplam üretiminde 2/3 oranında bir hakimiyete sahiptir ve bir dönem oligopol bir piyasa hareketi oluşturmuştur.

50’li yıllarda şimdiki OPEC kapsamındaki petrol üretimi yapılan ülkelerde küresel petrol piyasasında “Yedi Kız Kardeşler” olarak bilinen Shell, BP, ExxonMobil, Chevron vb. dev petrol şirketleri fiyat belirlenmesinde çok aktifti. Bu şirketler liste

fiyatı belirlemekte ve ürünün ham satış fiyatını kendi istekleri doğrultusunda değiştirebilmekteydiler [22]. Fiyat belirsizliği ve rezerv sahibi ülkeye yapılan ödemelerde azaltma gibi nedenler gelirlerinin çok büyük çoğunluğu petrole bağlı olan ülkelerde ekonomik istikrarsızlık oluşturuyordu. OPEC oluşumu bu tür sebepleri önlemek ve petrol şirketlerinin uygulayacağı yeni bir fiyat indirimine karşı üretici ülkelerin gelirlerini korumak amacıyla 14 Eylül 1960 yılında Bağdat'ta kurulmuştur.

OPEC oluşumunun tarihi kararlarından birisi de Ekim 1973 yılındaki Arap-İsrail savaşlarında İsrail'e destek veren ABD ve batılı ülkelere petrol ambargosu uygulamasıdır. 16 Ekim 1973 yılında Arap ülkelerinin ortak bir bildiriyle ambargo koyması, petrolün politik bir silah olarak kullanılabilceği fikrini ortaya koymaktadır. 5 ay süren ambargo sonucunda batı ülkeleri bu tür durumlarla bir daha karşılaşmamak için alternatif politika üretmeye başlamışlardır.

Çizelge 3.1. OPEC üyesi ülkeler

Üye Ülke	Katılım Tarihi	Üyelik Durumu
İran	1960	Aktif
Irak	1960	Aktif
Suudi Arabistan	1960	Aktif
Venezuela	1960	Aktif
Kuveyt	1960	Aktif
Katar	1961	Üyelikten çıktı
Endonezya	1962	Askıya aldı
Libya	1962	Aktif
Birleşik Arap Emirlikleri	1967	Aktif
Cezayir	1969	Aktif
Nijerya	1971	Aktif
Ekvador	1973	Geri çekti
Gabon	1975	Aktif
Angola	2007	Aktif
Ekvator Ginesi	2017	Aktif
Kongo	2018	Aktif

3.2.2. Uluslararası Enerji Ajansı (İEA)

1974 Petrol Krizi sonucu OECD ülkeleri tarafından kurulan ajansın temel amacı, üye ülkelerin enerji, özellikle de petrol ile ilgili sorunlarına çözüm getirmektir. 31 üye ülke, 13 ortaklık ülkesi ve 4 katılım ülkesinden oluşur. UEA, üye ülkelerin petrol bağımlılığını azaltmak, enerji borsaları hakkında iletişimde bulunmak, fiyat istikrarı sağlamak ve petrol şokunun etkilerini azaltmak için üyelerine öngörü raporları sağlama hedefi bulunan bir oluşumdur.

UEA, 150'den fazla ülkeye detaylı veri ve istatistikler üretir. Bütün enerji kaynaklarına ait raporlamalar, temiz enerjiye geçiş, mineral ve malzemeler üzerine ülkeler düzeyinde çalışmalar yapar [23].

Çizelge 3.2. UEA üyesi ülkeler ve katılım sürecindeki ülkeler

Üye Ülke	Katılım Ülkeleri	Dernek Ülkeleri
Avusturya	Şili	Arjantin
Belçika	Kolombiya	Brezilya
Kanada	İsrail	Çin
Çek Cumhuriyeti		Mısır
Danimarka		Hindistan
Estonya		Endonezya
Finlandiya		Kenya
Fransa		Fas
Almanya		Senegal
Yunanistan		Singapur
Macaristan		Güney Afrika
İrlanda		Tayland
İtalya		Ukrayna
Japonya		
Litvanya		
Lüksemburg		
Meksika		
Hollanda		
Yeni Zelanda		
Norveç		
Portekiz		
Polonya		
Slovakya		
Güney Kore		

İspanya		
İsveç		
İsviçre		
Türkiye		
Birleşik Krallık		
Amerika Birleşik Devletleri		

3.2.3. Enerji Şartı Anlaşması (ECT)

Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden sonra enerji, Doğu ile Batı arasında her iki tarafın karşılıklı çıkarını ve iş birliğini sağlama noktasında önemli bir sektör haline gelmiştir [24]. Devletlerin politik olarak her zaman ortak bir paydada buluşamadığı durumlar mevcuttur fakat enerji diplomasisi her zaman işler bir vaziyette bulunmaktadır. Enerjide dış bağımlılıkları bulunan Avrupa ülkelerinin üretici konumundaki Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden enerji arzlarını güvenli bir şekilde sağlama istekleri ve bunun sonucunda Orta Doğu bölgesinin petrol ve gaz kaynaklarına olan bağımlılıklarını azaltma istekleri ile buna mukabil Rusya ve diğer üretici Türki Cumhuriyetler ise enerji kaynaklarını işleyip potansiyellerini artıracakları teknolojiye ihtiyaç duymaktaydılar. Karşılıklı menfaat birliği sonucu 1991 yılında Avrupa Enerji Şartı Deklarasyonu bildirilmiş ve 17 Aralık 1994 tarihinde Enerji Şartı Antlaşması (Energy Charter Treaty) Lizbon'da imzalanmıştır [25].

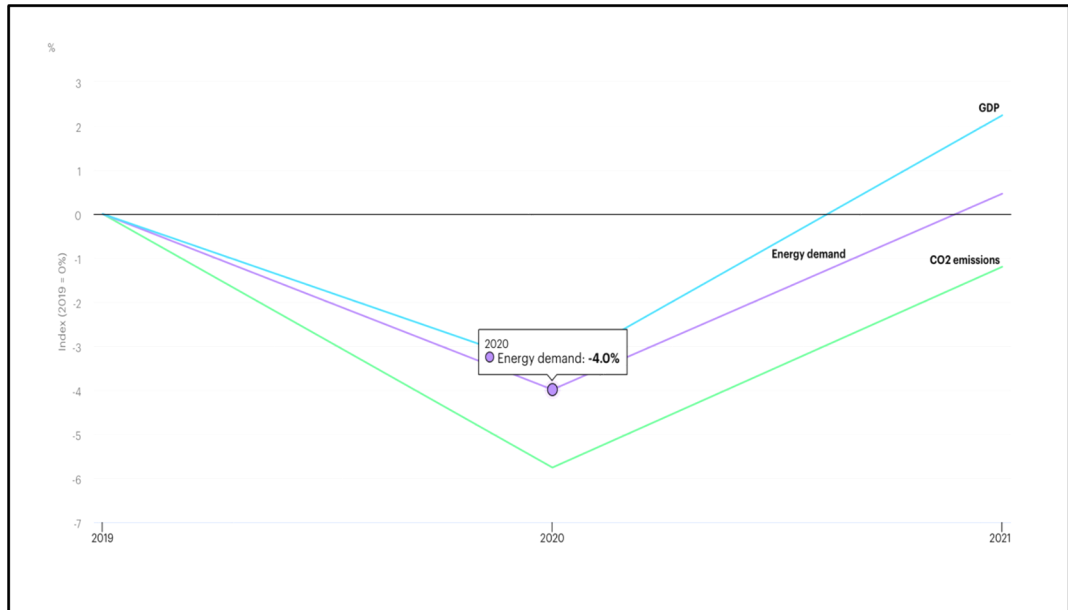
Enerji Şartı Antlaşması, enerji sektöründe uluslararası işbirliğini destekleyen çok taraflı ilk belge olarak uluslararası hukukta önemli bir yere sahiptir. Enerji arz-talep güvenliğinin korunması, üretimden kullanıma kadar olan süreçteki işlem verimlerinin artırılması, enerji ticaretinde serbesti ve teşviklerin korunması, uluslararası sermaye piyasasına erişme konuları ana hedef olarak belirlenen bu anlaşmaya 51 devlet ve Avrupa topluluğu taraftır. Anlaşmayı imzalayan devletlerden 5 tanesi hariç diğerleri onaylamıştır [26].

Enerji Şartı Anlaşmasında tam olarak istenen seviyeye gelinebilmiştir. En önemli eksikliği, imzacı devletlerin tamamının onayından geçmemiş olmasıdır. Rusya'nın ve özellikle devlet şirketi olan Gazprom'un, Orta Asya ülkelerine kendi gaz boru hattını transit bölge konumunda bulunduğu için kullandırtmak istememesi sebebiyle Rusya konuyu ağırdan almaktadır. Bu anlaşmanın kazanımlarından bir diğeri ise imzası

bulunan devletlerden Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi olmayanların DTÖ kurallarını uygulamasına yardımcı olmaktadır.

3.3. PİYASA TALEPLERİ

Küresel enerji piyasasında kaynak talepleri dönemsel azalma eğrileri gösterse de genellikle artış göstermektedir. Nüfus ve sanayileşme artışı beraberinde enerji talebinin artmasını, artan talepleri karşılamak için yeni rezerv arayışları ve teknolojik yatırımların artması gerekmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük ve mutlak talep düşüşü Kovid-19 ile beraber 2020 yılında yaşanmıştır. Ulaşım faaliyetlerinin baskılanması ve diğer insani aktivitelerin azalması ile 2020'de %4 oranında talepte bir azalma meydana gelmiştir Şekil 3.7'de bu azalma oranı görülmektedir [27].

Şekil 3.7. 2019-2021 yılları arasında küresel enerji talep artış oranları [27].

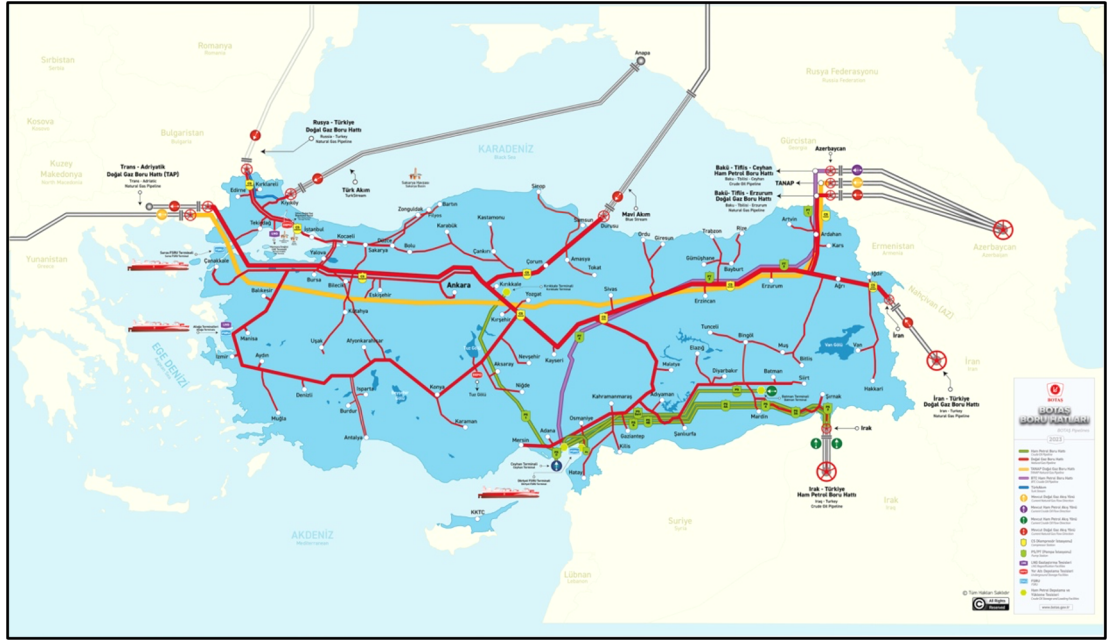
Pandemi sürecinden sonra fabrikaların açılması, ulaşım faaliyetleri ve insani hareketliliğin artışı ile birlikte enerji talebi hızlı bir şekilde tırmandırılmıştır. 2021 yılında doğalgaz talebi önceki seviyelere geri dönmüş, Brent petrol fiyatları talepte hızlı artışa karşılık arzın yeterli cevabı verememesi sebebiyle 2020 yılına kıyasla 2021 yılında 70 \$/v seviyesine ulaşmıştır [28].

BÖLÜM 4

ENERJİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE ETKİSİ

4.1. BÖLGESEL ENERJİ KAYNAKLARININ ÇEŞİTLİLİĞİ VE ÜLKELERİN KONUMLANMASI

Türkiye bulunduğu konum itibarıyla 3 kıtanın birleştiği bir noktada bulunmaktadır. Enerji trafiğinde aktif bir bölge olan Anadolu coğrafyası üretici ülkelerle tüketici ülkeleri birbirine bağlamaktadır.

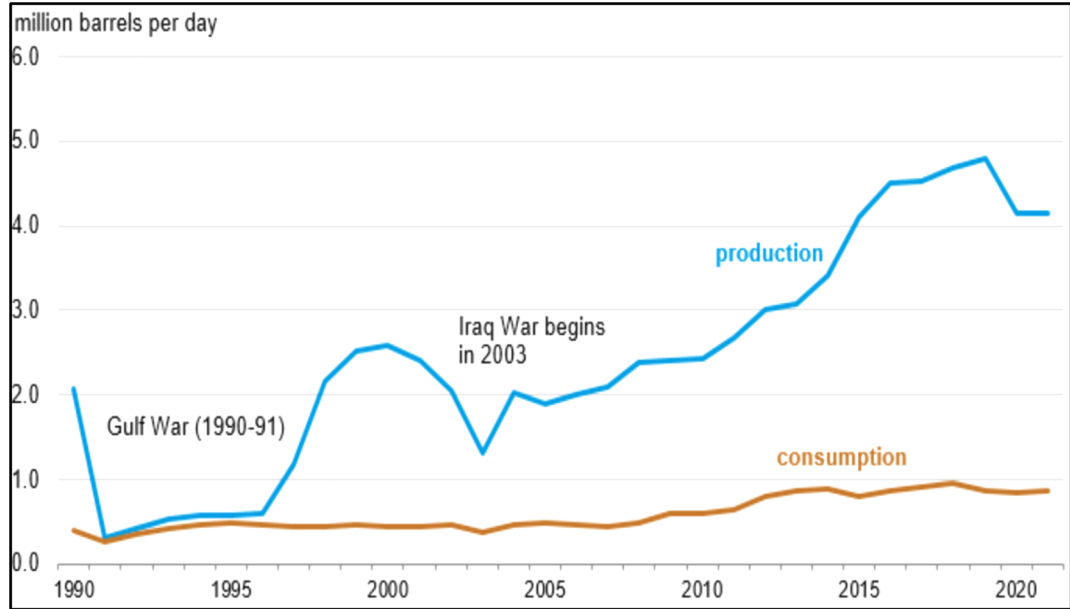

Şekil 4.1. Türkiye petrol ve doğalgaz boru hatları [45].

Şekil 4.1 de görüldüğü üzere ülkemiz doğu ve batı arasında transit geçiş güzergahı üzerindedir. Bölgesinde güçlü bir ordusu olması ve dünyanın ilk 20 ekonomisi içerisinde olmasından dolayı enerji projelerinde güvenlik teminatı aranan bir aktördür. Enerji kaynaklarının taşınmasında güvenlik hususu çok önemlidir. 2022 yılında Baltık Denizinde'ki Kuzey Akım 1 doğal gaz boru hattında meydana gelen

patlamanın hala sebebi çözülememiş, uluslararası kamuoyunda kimin yaptığı belli olmayan bir sabotaj olduğu ihtimali yüksek görülmektedir [29].

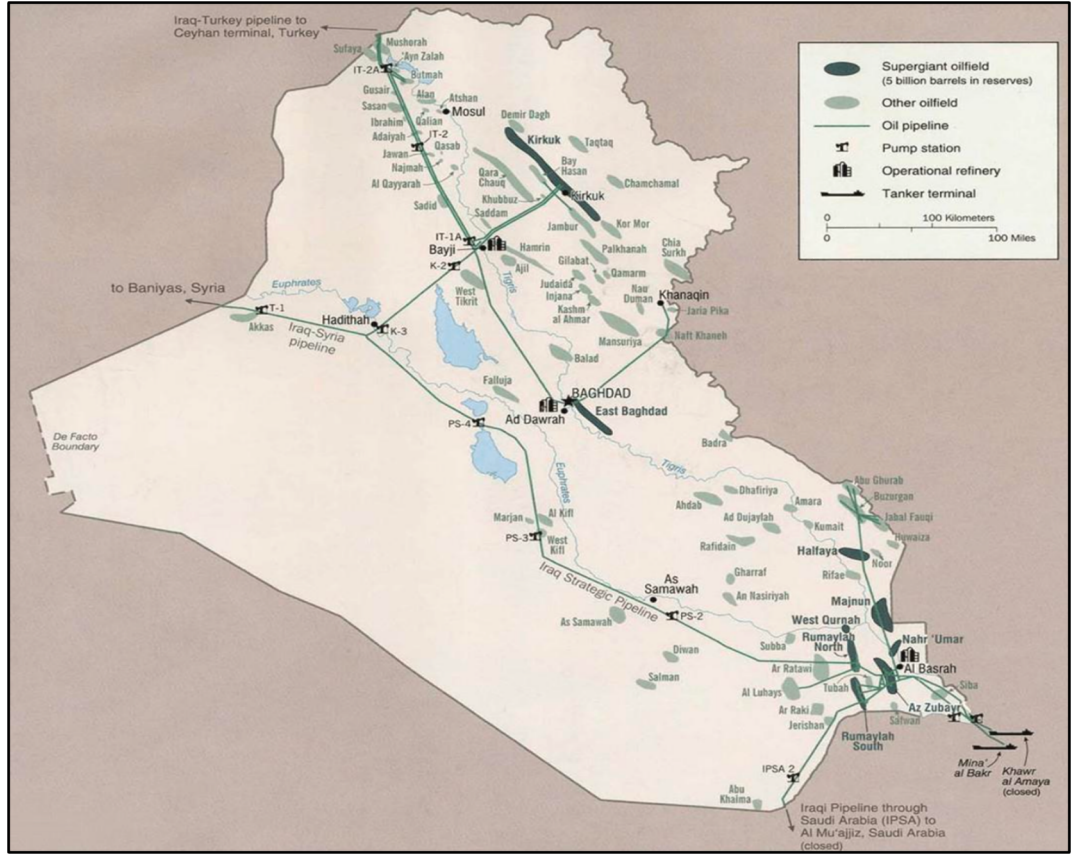
4.1.1. Irak Bölgesi

Şekil 4.2. Irak günlük petrol üretim ve tüketim miktarı [30].

Şekil 4.2 de Irak'ta üretilen ve tüketilen petrol günlük varil cinsinden verilmiştir [30]. Üretim miktarı tüketimden fazladır ve Irak üretim fazlası ürünlerini ihraç etmektedir. Üretilen petrol Şekil 4.3'te gösterilen ve en büyük boru hatları olan Kerkük-Ceyhan, Irak-Suriye-Lübnan ve Irak-Suudi Arabistan (IPSA) boru hatları ile taşınmaktadır. Basra Körfezi ise bütün Orta Doğu'nun olduğu gibi Irak için de petrolünün taşınması hususunda çok önemli bir konuma sahiptir. Irak, petrolerini Basra Körfezine iki limandan sevk etmektedir. Bu limanlardan denize çıkan petrol tankerleri, Akdeniz'e ulaşmak için sırasıyla Bab-el Mendeb Boğazı ve Süveyş Kanalı'ndan geçmektedir.

Irak rafinerileri genel olarak eski teknoloji, modern ve teknik altyapıya sahip olmayan bir yapıya sahiptir. Bundan dolayı ek rafinerilere ihtiyaç duymaktadır. Günümüzde Irak, rafineri yenileme projelerini hayata geçirmekte ve daha çok petrol işlemek amacıyla yeni rafineri kurma hedefleri bulunmaktadır.

Şekil 4.3. Irak ülke içi petrol boru hatları [46].

Irak doğalgaz rezervi petrole göre daha az bir miktarda kalmaktadır. Orta doğu bölgesinde 5. sırada gelir. Kanıtlanmış 3,7 ve muhtemel olarak da 10 trilyon m³ doğalgaz potansiyeli bulunmaktadır [31]. Irak, doğal gaz açısından şuanki durumda dünya küresel gaz piyasasında ilk 10 ülke arasında bulunmasa da yapılan tahminlere göre 2035 yılına kadar dünyada doğal gaz üretimi noktasında en fazla üretim artışının olacağı ülkeler arasında görülmektedir. Bu neticeyle Irak'ın yıllık yalışı olarak 80 milyar metreküp doğal gaz üretimi artışı ile dünyada 6. sıraya yükseleceği öngörülmektedir [32].

4.1.2. Hazar Denizi Bölgesi Devletleri

Hazar denizi; kuzeydoğuda Kazakistan, kuzeybatıda Rusya, batıda Azerbaycan, güneyde İran ve güneydoğuda Türkmenistan ile sınırlanan dünyanın en büyük iç su kütesidir. Buradaki devletlerden Azerbaycan 855 km, Kazakistan 2320 km, İran 900

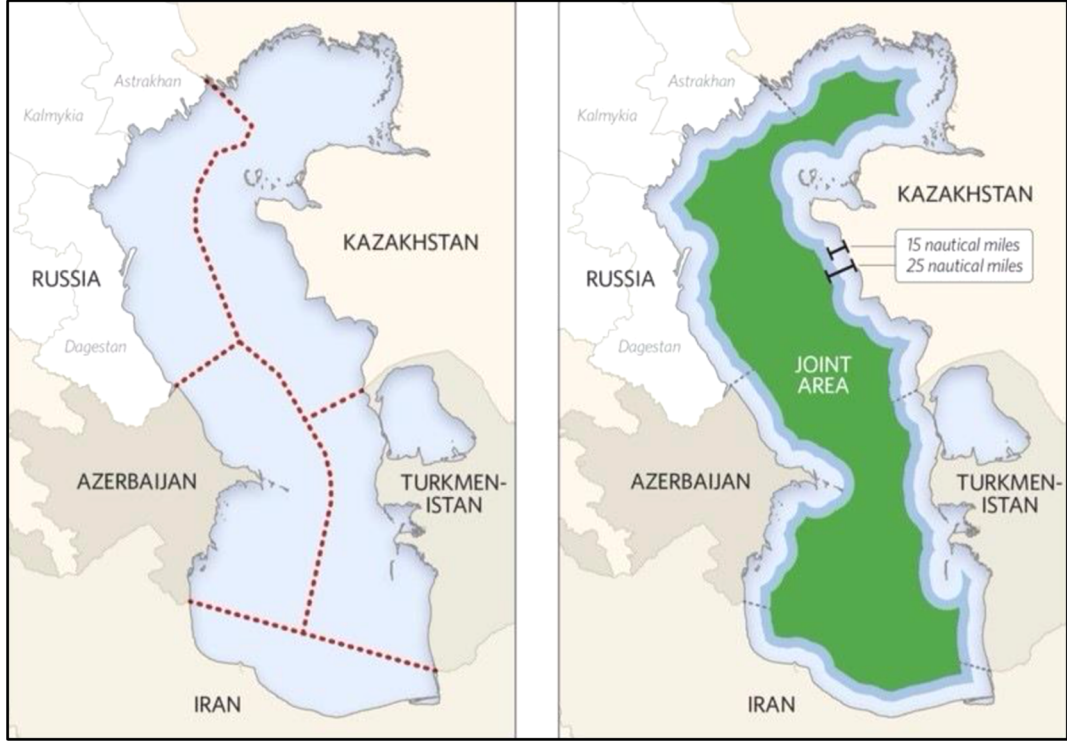
km, Rusya 695 km, Türkmenistan 1200 km kıyı uzunlukları bulunur. Hazar denizinde çok ciddi hidrokarbon potansiyeli mevcuttur. Hazar'ın hukuki statüsü günümüze kadar süregelen bir ülkeler arası sorundur. 2018' de Kazakistan'da yapılan antlaşmayla Hazar'ın deniz ya da yol olmadığı ve kıtalararası bir su kütlesi olduğu tarifile kısmen çözülmeye çalışılmış ‘‘Hazar Denizi Sözleşmesi (2018)’’ yapılmıştır. Konunun ‘‘kendine özgü/sui generis’’ olması nedeniyle kıyıdaş devletler kendi egemenlik ve ekonomik sahalarını maksimize edebilmek için ortak bir anlaşma düzleminde buluşmakta zorlanmaktadır. Çizelge 4.1 ve 4.2’de bölgedeki petrol ve doğalgaz potansiyeli hakkında bilgi verilmiştir [33].

Çizelge 4.1. Hazar bölgesi petrol kaynakları kapasitesi (milyon varil)

Ülkeler	Rezerv	Üretim Miktarı
Azerbaycan	7	795
Kazakistan	30	1835
Türkmenistan	0,6	258

Çizelge 4.2. Hazar bölgesi doğalgaz kaynakları kapasitesi (trilyon m³)

Ülkeler	Rezerv	Üretim Miktarı
Azerbaycan	1,3	17,7
Kazakistan	1,1	27,1
Türkmenistan	19,5	62

Şekil 4.4. Hazar Denizi bölgesi münhasır ekonomik bölgeler [34].

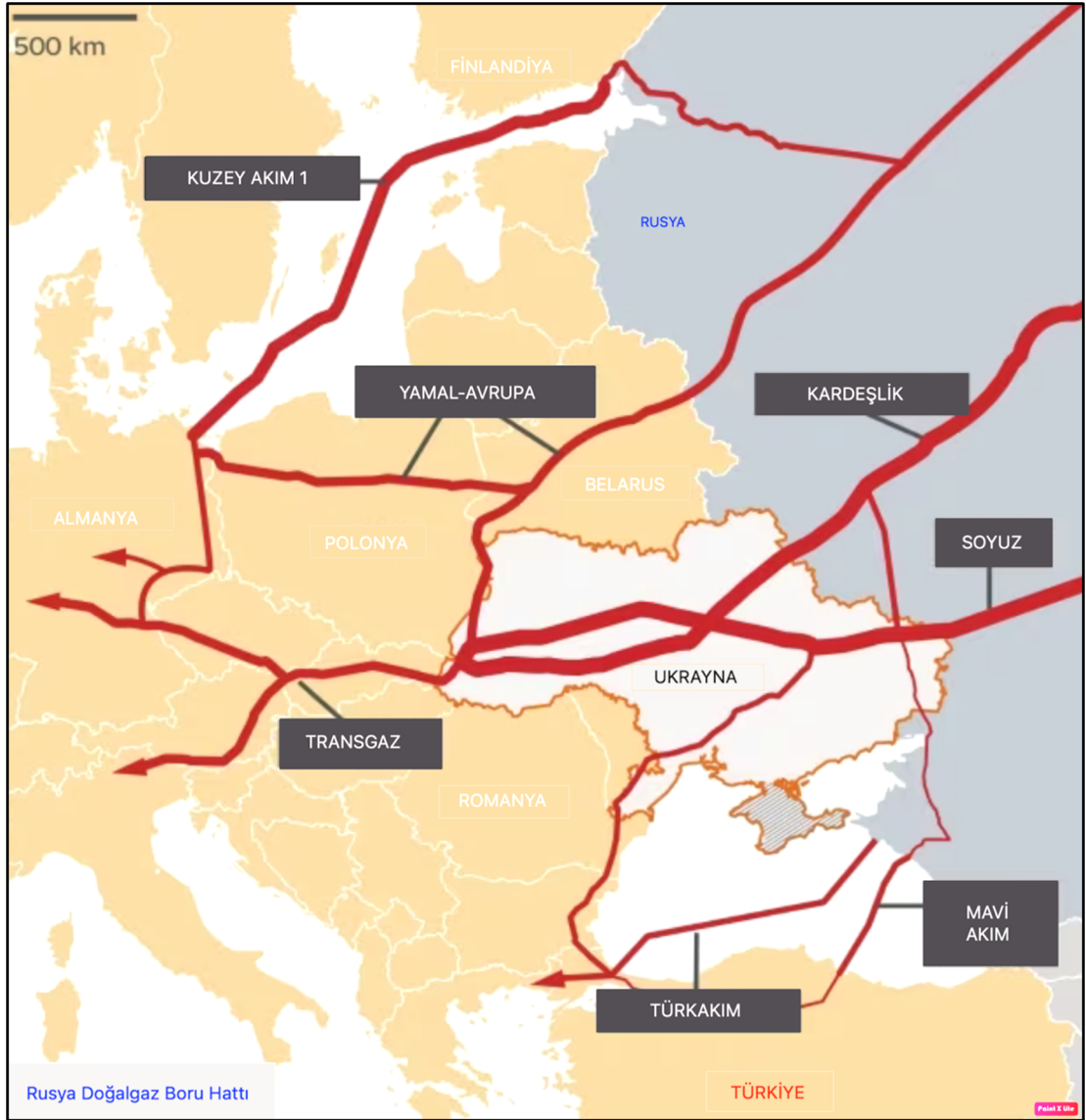
Hazar Denizi'nin enerji kaynakları bakımından zengin olması onu dünyanın en stratejik bölgelerinden birisi haline getirmiştir. Hazar Denizi Sözleşmesi, kıyıdaş devletlerin hepsine karasuları ötesinde yer alan deniz yatağının ve toprak altının işletilmesinde egemenlik hakları tanımış ve de deniz tabanıyla toprak altındaki kaynaklarının, beş kıyıdaş devlet arasında münhasıran paylaşılması öngörülmüştür. Kıyıdaş devletler, deniz yatağına kablo ve boru hattı döşeme hakkına sahip olmuşlardır. Bu konu özellikle Türkmen gazının batıya transferi için önemlidir. Boru hattının döşenmesi konusu usul olarak devletlerin karşılıklı müzakere ve kararlarına bırakılmıştır.

Sözleşmenin yoruma açık olan hususlarından birisi de taraf ülkelerin sektörlere sahip olacağı ve fakat bu sektörlerin nasıl bir yöntemle saptanacağı belirtilmemiştir. Deniz tabanının ve toprak altının ulusal sektörlerle sınırlandırılması konusunu ertelemişlerdir.

4.1.3. Rusya Bölgesi

Rusya, ABD'nin ardından dünyanın en büyük ikinci doğal gaz üreticisi ve dünyanın en büyük gaz rezervlerine sahip ülkesidir [35]. Aynı zamanda dünyanın en büyük gaz ihracatçısıdır. 2021 yılında 762 milyar m³ doğalgaz üretimi ve boru hattıyla 210 milyar m³ gaz ihracı gerçekleştirmiştir. Ana gaz üreticisi şirketleri Gazprom ve Novatek'tir. Bununla beraber devlet petrol şirketi Rosneft de dahil birçok Rus petrol şirketi gaz üretim tesisleri işletmeciliğini yapmaktadır. Doğalgaz üretimi esas olarak Batı Sibirya'da yoğunlaşmış ve sanayi halini almıştır. Son on yılda yapılan yatırımlarla üretim; Yamal, Doğu Sibirya ve Uzak Doğu'nun yanında Arktik bölgesine kaymaktadır.

Rusya, Türkiye ve Avrupa'ya doğalgaz gönderdiği boru hatları ile geniş kapsamlı bir gaz ihracat boru hattı ağına sahiptir. 2021 yılında faaliyete geçmesiyle birlikte Avrupa'ya doğrudan gaz göndereceği hatlardan olan Kuzey Akım 2 boru hattı üzerindeki çalışmalarını tamamlamıştır fakat Ukrayna doğusunu işgal etme harekâtı ardından Almanya sertifikasyonu onaylamama kararı vermiştir. En büyük Rus doğal gazı ithalatçıları Almanya, Türkiye ve İtalya'dır. Rusya, LNG piyasasında ABD, Avusturalya ve Katar ile rekabet edebilmek için kapasitesini genişletmektedir. 2021'de 40 milyar m³ LNG ihraç etmiş ve dünyanın %8 arzını karşılayan 4. büyük LNG ihracatçısı konumuna gelmiştir.

Şekil 4.5. Rusya doğalgaz boru hatları haritası [47].

Son zamanlarda Rusya, eski petrol sahalarındaki üretim düşüşlerini dengelemek, mevcut petrol ve gaz üretim miktarını artırmak için Kuzey Kutbu gaz sahalarına odaklanmıştır. Bu bölge ülkenin doğalgaz üretiminin %80'den fazla bir miktarını oluşturuyor. Son yıllarda Yamal bölgesindeki üretimden kaynaklı çevre tartışmalarıyla gündeme gelmektedir [36].

4.2. ENERJİ KAYNAKLARININ ULUSLARARASI ÇATIŞMALARA ETKİSİ

Günümüzde Batı'lı ülkelerin gelişimleri ve kalkınmışlıkları salt teknolojik gelişme yolunda yaptıkları çalışmalara bağlı değildir. Teknolojik ve kamusal gelişmeler ekonomik kaynaklardan ve özellikle de enerji kaynaklarından yoksun devletlerde gelişme gösteremez. Sömürgeci anlayıştaki ülkeler siyasi etkilerle ve askeri karışıkları destekleyerek oluşturdukları istikrarsızlıklarla yeraltı kaynakları bulunan coğrafyaları işgal etmektedirler. Gücü elinde bulunduran süper ekonomiler uluslararası hukuka da kendilerine göre istikamet vermektedirler.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının yaşanmasına neden olan sebepler arasında enerji kaynakları konusu ilk sıralarda yer alır. Dünyadaki enerji kaynak alanlarının bulunduğu yerler ile çatışma alanlarının aynı bölgelerde bulunması tesadüf değildir. 21. Yüzyıl, devletlerin birbirleriyle açık ve aktif olarak savaşmadığı daha çok bölgesel ve finanse eden devletin daha az askeri kayıp yaşadığı vekalet savaşlarına sahne olan bir dönemdir. Otoriter rejimlerin yönetimi altında olup petrol, doğalgaz, kıymetli maden veya mineral rezervi zengin tüm coğrafyaların iç karışıklık çıktığı ve dış müdahalelere maruz kaldıkları aşikardır. Emperyal devletler, etnik milliyetçilik ve dini çatışmaların sıkça görüldüğü bu hassas çatışma alanlarına paralı asker gruplarını göndererek bölgeyi terörize edebilecek örgütlere arka çıkarak buralardaki nüfuzlarını korumaktadırlar. Suriye, Irak, Nijerya, Cezayir, Libya, Sudan, Kongo'da petrol ve gaz, Afganistan, Nijer, Namibya, Ruanda gibi ülkeler de ki değerli taş ve mineral kaynakları bu ülkelere dış müdahaleler olmasına sebep olmuştur.

Enerji kaynaklarıyla ilişkili olarak iç savaşların bölgesel ve küresel olmak üzere iki temel boyutu mevcuttur. Yerelde genellikle kimlik politikalarını meşrulaştırmak için meydana gelmekteyken uluslararası düzeyde siyasi, askeri ve iktisadi yönlerini güçlendirme işlevi görmektedir. Tarihsel olarak Avrupa devletlerinin kendi aralarındaki ekonomik ve askeri yarışları, sonrasında Soğuk Savaş döneminde ABD ile SSCB eksenlerinde kutuplaşan devletlerin rekabetleri ve son dönemde Çin, Hindistan gibi yeni güçlerin dünya politiginde sahneye çıkmasıyla enerji paylaşım savaşlarına olan değişmez düzen devam etmektedir. Muhakkak ki jeopolitik güçler

dengesi boşluk kabul etmemekte ve her dönem o boşluğu dolduran bir oluşum bulunmaktadır.

4.3. ENERJİ YAPTIRIMLARI VE BULDUĞU KARŞILIKLAR

Ekonomik yaptırımlar doğrudan savaş durumunun mümkün olmadığı zamanlarda devletlerin istediklerini yaptırabilmek için uyguladıkları sert güç unsurlarıdır [37]. Polititik sebeplerden dolayı yaptırım yapılan ülkenin stratejik ihraç kalemlerinde ekonomik zarar oluşturan yaptırımlar uygulanır. Hedef ülkede enerji kaynaklı üretim ve ihracat yoğunsa bu yaptırımlar o ülkenin GSYH miktarında ciddi düşüşler kaydettirebilmektedir. Yaptırımların etkin olabilmesi için genel kabul görmüş bazı ölçütler mevcuttur. Öncelikle yaptırım hedefleri doğru belirlenmeli ve başarılabilecek hedefler olmalıdır. Yaptırım uygulayan ülke ile hedefteki ülke arasında siyasi ve ekonomik ilişki olması gerekmektedir. Yaptırımların müştereken birçok ülke tarafından uygulanması sonucun etkisini artırabilir. Yaptırım uygulayan ülkeler doğru araçları seçmelidir.

Konuya hedefteki ülke veya ülkeler açısından bakacak olursak bu hususta yapılmış çalışmaların da gösterdiği üzere yaptırımları en az zararla atlatmak için müteakabiliyet esasına göre bu devletlerin de yaptırımlara cevap vermesi gerekir. Günümüzde bu karşılıklar bazen bir kaynak potansiyelini piyasaya sunmamak veya arka planda bir vekalet savaşı yürütmek gibi pratikte çok farklı sonuçları olan senaryolara sebep olabilir. Örnek olarak geçmişte ABD'nin İran'a yaptırımları nedeniyle global piyasada petrol arzı azalmış ve bunun ABD'ye de ekonomik zararı olmuştur. Çin ise durumu fırsata çevirerek İran ile uzun dönem LNG alım anlaşması imzalamıştır. Buradan görüleceği üzere herhangi bir devletin yaptırımlarının sonucu kendi öngörülerinin dışına çıkıp diğer rakiplerine bir fırsat da oluşturabilmesidir. Yaptırımlar doğru araçlar ve doğru miktarlarda yapılmalıdır.

4.3.1. Rusya-ABD

ABD'nin başını çektiği Batı Bloğu, Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı sonrasında Rusya'ya yaptırım uygulamaya karar vermiştir. 2014 yılından sonra uygulamaya

konulan yaptırımlar Rus şirket ve devlet yetkililerini de kapsamış fakat pratikte beklenen etkiyi göstermemiştir. Bu etkinin yetersiz kalmasının yegâne sebeplerinden birisi Avrupa Birliği ülkelerinin enerji arzı yönünden Rus doğalgazına bağımlı olmalarıdır.

4.3.2. İran-ABD

İran yüzlerce yıllık kültürel birikimi ve diplomatik esnekliğiyle bulunduğu coğrafyada önemli bir dinamiktir. Politik hasımlıkları dönemsel olarak değişebilmektedir. Günümüzde karşılıklı çatışma halinde olduğu ABD ile Körfez savaşı döneminde dirsek temasında da bulunmuştur. İran-İrak ve Körfez Savaşları döneminde Irangate olarak da bilinen ABD'nin İran'a silah satışı gibi hadiseler bu çıkar yakınlaşmalarının bilinen örneklerindedir. İran da Şah döneminin sona ermesiyle köktendinci rejime karşı cephe alan ABD, kısa vadeli dönemsel çıkarlar dışında genel olarak İran'ın ortadoğu politikalarına ekonomik yaptırımlarla cevap vermiştir. Yıllara sâri yaptırımlar İran ekonomisini yüksek enflasyona sürüklemiştir. 1995 yılında İran petrol sektörünün geliştirilmesi engellemek için yapılan bir dizi yaptırımların ardından 1996 yılında ABD Kongresinin aldığı İran-Libya Yaptırımlar Yasası kararları ile İran da petrol ile ilgili iş yapan firmaları da kapsam içine alarak yaptırımlar yapma niyeti sonucunda Avrupa'nın karşı çıkması ile bu kararlar uygulanmamıştır. 2010 yılında ABD'nin tekrar kapsamlı bir yaptırım kararı almasıyla İran ile iş yapan ABD'li şirket ve bankalar da kapsam içine alınarak yaptırım uygulanmış ve yine son olarak 2019 yılında başlatılan yaptırım programıyla günümüze kadar devam eden bir süreç oluşmuştur.

4.3.3. OPEC-Batı Ülkeleri

OPEC'in kuruluşundan bugüne kadar isminin en çok telafuz edildiği dönem kuşkusuz 1973 Petrol Krizi'dir. Bu dönemde örgüt, başta ABD olmak üzere Avrupa devletleri, Japonya, Güney Afrika gibi ülkelere de ambargo uygulamıştır. Buna karşılık ABD de karneyle yakıt satışı yapılmış, enerjide dışa bağımlılığı azaltmak için ülke içi petrol üretim teşvikleri sunulmuş ve ABD Dış İşleri Bakanı Henry Kissinger ise Bağımsızlık Projesini açıklamıştır.

BÖLÜM 5

TÜRKİYE’NİN ENERJİ COĞRAFYASI VE İÇERİSİNDEKİ ROLÜ

5.1. TÜRKİYE’NİN ENERJİ REZERVİ VE TALEBİ

Ülkemizde enerji üretiminde hammadde olarak kullanılan başlıca yakıt türleri kömür, petrol, doğalgaz ve türevleri birincil enerji kaynaklarına ek olarak hidrolik, rüzgar vb kaynaklardır. Türkiye’nin enerji madenlerine göre bilinen rezervleri tablo 4.3’te ve talep miktarları 4.4’te gösterilmiştir.

Çizelge 4.3. Türkiye’nin başlıca enerji rezervleri ve miktarları [48].

Enerji Kaynağı	Teknik ve Ekonomik Olarak Tespit Edilen Potansiyel	Birim	Referans Kurum
Kömür	22×10^9	Ton	MTA
Doğalgaz	$561,3 \times 10^9$	m ³	MAPEG
Petrol	$239,6 \times 10^6$	M.Ton	MAPEG
Hidrolik	$129,9 \times 10^9$	kWh	DSİ
Jeotermal	$35,5 \times 10^6$	kWh	Enerji Bakanlığı
Rüzgâr	$561,3 \times 10^6$	kWh	Enerji Bakanlığı
Güneş	$1,52 \times 10^3$	kWh/m ² (yıl)	Enerji Bakanlığı
Biyokütle	3,9	MTEP/yıl	Enerji Bakanlığı

Çizelge 4.4. Türkiye'nin kaynaklara göre güncel talep miktarları [48].

Birincil ve İkincil Enerji Türü	Yıllık Tüketim	Birim	Referans Kurum	Referans Yıl
Kömür	$119,8 \times 10^6$	Ton	Enerji Bakanlığı	2022
Doğalgaz	$59,85 \times 10^9$	m ³	BOTAŞ	2021
Petrol	$29,26 \times 10^6$	M.Ton	EPDK	2022
Elektrik	$331,10 \times 10^9$	kWh	TEİAŞ	2022

5.2. TÜRKİYE'NİN ENERJİ TALEP ANALİZİ

Türkiye Cumhuriyeti Enerji Bakanlığı; TÜİK 2018-2080 dönemi enerji tahmin verileri ve SBB referans seneryolarını kullanarak bir öngörü raporu oluşturmuştur. İstatistiki verilerin kullanılarak uzun dönem enerji projeksiyonu oluşturmak için AB ülkeleri için enerji talebini, arzını, fiyatlarını, ticaretini ve emisyonlarını yansıtmak ve politika etkilerini değerlendirmek için tasarlanmış bir enerji sistemi modeli olan PRIMES'ten (Fiyat Kaynaklı Piyasa Denge Sistemi) yararlanılmıştır.

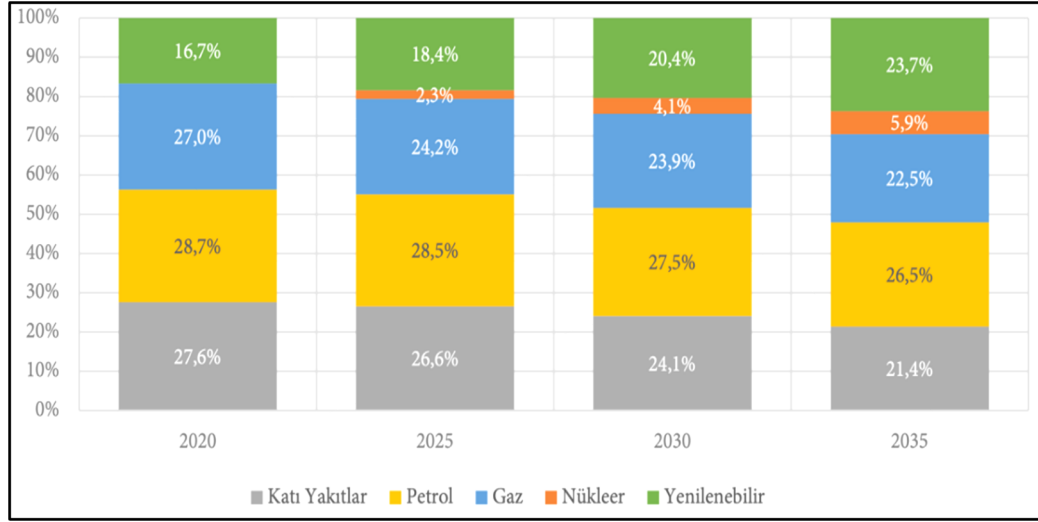
Model; sektöre göre enerji talebi, enerji verimliliği ve ısı geri kazanımı açısından çeşitli enerji tasarrufu olanakları, enerji ve elektrik kullanımı, teknoloji kapasiteleri, güç ve buhar üretimi, kojenerasyon, enerji tedarik teknolojisi ve son kullanıcı perspektifinden enerji kaynak çeşitliliği, yakıt fiyatları ve sistem maliyetleri, sektöre göre yatırımlar, enerji kaynaklı CO2 emisyonları ve ayrıca temel enerji ve iklim göstergeleri olmak üzere enerji sektörünü ayrıntılı bir şekilde içermektedir [38].

Bu çalışmanın çıktılarına göre 2053 yılına kadar net sıfır emisyon hedeflerine ulaşmak için özellikle elektrikli araç sayısının aşamalı şekilde artacağı öngörülmüştür. Birincil enerji tüketiminin 2020-2053 yılları arasında ortalama yıllık %1,5 artacağı ve kişi başı 1,7 TEP/Kişi'den ortalama 2,4 TEP/Kişi miktarlarına çıkacağı öngörülmüştür [49]. Çizelge 4.5'te kaynaklara göre 2020 yılında gerçekleşen ve 2035 yılına kadar değişimi öngörülen yüzdelik değişimler gösterilmiştir. Buna göre birincil enerji tüketimindeki

payı %16,7 olan yenilenebilir kaynakların payı %23,7'ye yükselmekte, nükleer enerjinin payı ise %5,9'a yükselmektedir.

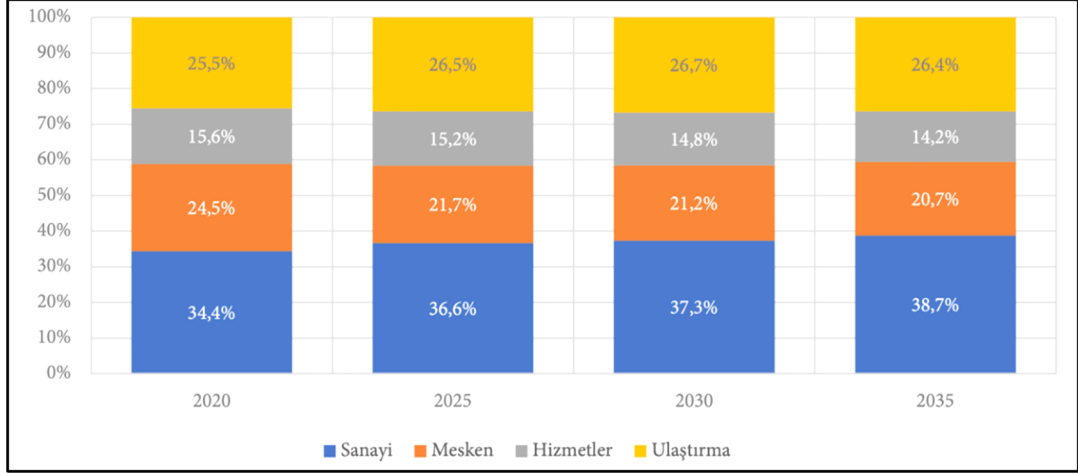
Fosil kaynaklarda ise durum gerileme istikametinde olup toplamda %83,3 olan bugünkü pay %70,4'e düşeceği öngörülmüştür. 2035 kömür ve türevleri katı yakıtlardaki tüketimin %21,4, petrolün %26,5 ve doğal gazın %22,5 seviyelerine gerileyeceği öngörülmüştür. Tablo 4.5'te gerileme miktarında fosil kaynak kullanımının azalmasına ek olarak nükleer enerji payının da arttığı görülmektedir [49].

Çizelge 4.5. Kaynaklara Göre Birincil Enerji Tüketiminin Dağılımı [49].

Yine yapılan değerlendirmelerde Çizelge 4.6'da görüleceği üzere 2035 yılına kadar sektörlere göre birincil enerji tüketiminde en fazla artış sanayi sektöründe gerçekleşeceği ve yine tüketimdeki en ciddi azalmanın da meskenlerde olacağı değerlendirilmiştir [49].

Çizelge 4.6. Nihai enerji tüketiminde sektörlerin payı [49].

2020 yılından 2053 yılına kadar;

- %16,7 olan birincil enerji tüketimi içindeki yenilenebilir enerji kaynaklarının payı %50'ye yükselmektedir. Yenilenebilir enerjide kapasite artışının başlıca nedeni enerji ithalatının azaltılması ve enerji çeşitlendirmesi yapılmak istenmesidir. Nükleer enerji de ise %29,3'lük paya ulaşmaktadır.
- 2020 yılında %83,3 olan fosil kaynakların payı ise 2053 yılında %20,8 olarak gerçekleşmektedir. Kömürün payı %3,6'ya gerilerken, petrol %5,6, doğal gaz %11,7'ye gerilemektedir. Fosil kaynak kullanımının azalmasında karbon yakalama teknolojisine sahip santral için yatırım kararı alınmaması önemli bir sebeptir. Tabiki bu alanda bir yatırım yapılmayacak olması mevcut santrallerin işletilmeyeceği anlamını taşımamaktadır. Elektrik üretiminde oluşabilecek ek kapasite ihtiyaçlarını yine fosil kaynak yakıtlı santraller karşılayacaktır.
- 2020 yılı birincil enerji tüketimi 147,2 Mtep olarak gerçekleşmiştir. 2000-2020 döneminde yıllık ortalama %3,1 oranında artış göstermiş olan birincil enerji tüketimi, 2020-2053 döneminde yıllık ortalama %1,5 düzeyinde artmaktadır [49].

5.3. ENERJİ PROJELERİNİN TÜRKİYE'YE SAĞLADIKLARI

Devletlerin enerji alanında yaptığı proje, finansman, kamulaştırma gibi faaliyetleri her zaman ileri vadede kazançlı çıkacakları öngörüsüyle gerçekleştirilir. Bölgelerindeki mevcut enerji denkleminde her ne kadar iç piyasa ihtiyaçlarını gidermeye çalışsalar da bütünleşik dünya ekonomi sisteminde sınır paylaşımında buldukları diğer devletlerle çoğu zaman ekonomik anlaşmalar imzalamak durumundadırlar.

Türkiye’de enerji projelerinin tarihsel olarak gelişiminde 1900’lü yılların başından itibaren 1970’lere kadar şirketlere çeşitli imtiyazların verilerek sektörün kurallı bir biçimde büyümesinin olmadığı bir düzlemde gelişim göstermiştir. 1970-82 arasında yarı tekel durumunda bir gelişmeyi müteakiben sektör 1982-83 yılları arasında devlet tekeli haline dönüşmüştür. Turgut Özal’ın iktidara gelmesinden sonra özel sektörün piyasada etkinliğinin artmasıyla enerji piyasasında da şirketlerin yatırımları artmaya başlamıştır. 2001 yılından sonrasında enerji sektöründe serbest piyasa dönemine geçildiğini söylememiz mümkündür.

Jeostrateji’nin mutlak bir tanımı olmamakla birlikte Yılmaz’a (2012) göre jeostrateji: “Stratejik açıdan coğrafi unsurların incelenerek sonuçlara ulaşılması, politik çıkarların stratejik yönetimi, bir başka deyişle stratejinin coğrafi gerçeklere dayanarak oluşturulması sanatıdır. Jeostrateji; belirli ticaret yolları, stratejik düğüm noktaları, nehirler, adalar ve denizlerdeki çıkarların sağlanmasını hedefler.”. Jeostrateji kavramı ilk defa 1942 yılında F. L. Schuman tarafından yazılan "Let Us Learn Our Geopolitics" isimli makalede kullanılmıştır. Jeostrateji bir devletin askeri gücü ve diplomatik faaliyetleri ile nereye odaklanacağını belirler. [50].

Enerji projeleri Türkiye’nin jeostratejik önemde gördüğü yatırım ve uygulamalardır. Rusya-Ukrayna savaşının başlamasıyla beraber AB bölgesinin Ukrayna’ya mali ve askeri destek sağlaması nedeniyle Rusya, Kuzey Akım doğalgaz boru hattında meydana gelen patlamayı da neden göstererek bu hattın Avrupa’ya olan gaz akışını kesmiştir. Bu neticenin doğurduğu enerji arzındaki daralmayla beraber Avrupa, enerji talebini karşılamak için son yıllardan daha fazla kaynak çeşitlendirmesine gitmek zorunda kalmış ve Afrika, Orta Doğu ve Güney Amerika bölgesindeki ülkelerden ham

petrol ve doğal gaz alımlarını çok ciddi oranlarda artırmıştır. 2022 yılında her ne kadar AB bölgesinin Rus enerji talebinde büyük daralmalar görülmüş olsa da 2023 yılı içerisinde bir önceki yıla göre minör artışlar meydana gelmiştir.

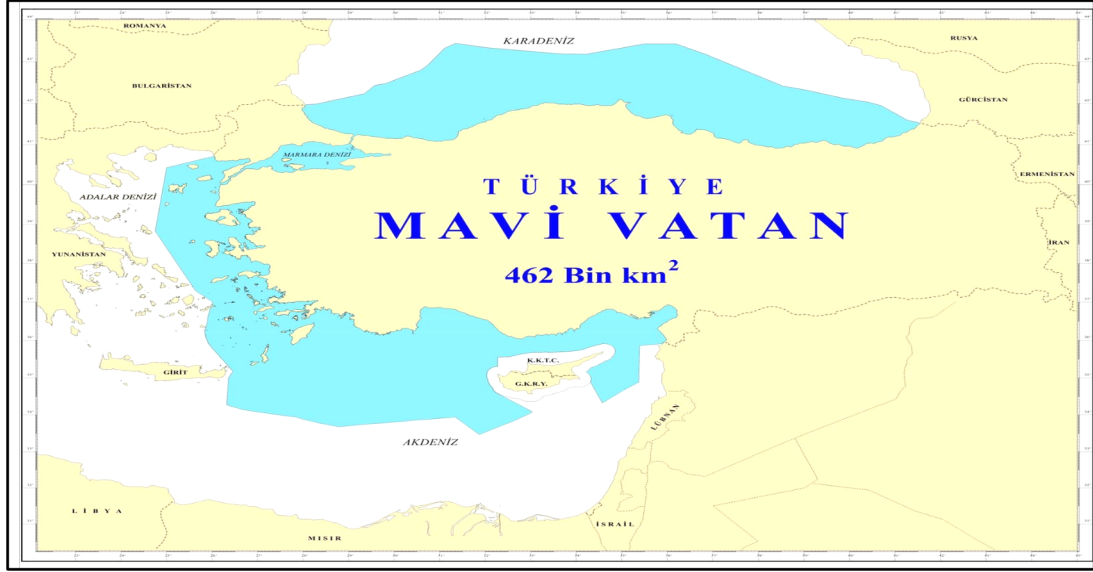
Türkiye bu krizi fırsata çevirme noktasında hızlı reaksiyon alacak ve Avrupa talebini karşılayacak bir enerji kaynağına sahip olmamakla beraber mevcut gaz boru hatlarından transit geçen gazın azami oranda artırılması yoluyla ek bir kazanç sağlayabilmesi mümkündür. Rusya devlet başkanı Putin, AB ülkelerine hitaben yaptığı konuşmada Kuzey Akım gaz boru hattının servis dışı kalmasından sonra ihtiyaçları olan gazı Türkakım üzerinden alabileceklerini söylemiştir. Bu durum 2023 yılı itibariyle kısa bir vadede çözümlenecek bir mesele değildir. Projenin teknik ve fiziki altyapısı en kısa 2-3 yıl arası bir vadede bitebileceği ve gazın pompalanacağı düşünüldüğünde 3 yıl sonra Avrupa'ya verilebilecek ek gaz miktarını AB ülkeleri o zamana kadar spot piyasadan temin edebilmesi ve açığı büyük oranda kapatabilmeleri mümkündür.

Enerji transfer hatlarının kavşak noktası haline gelmek için yatırımları üzerine çekme noktasında ilgili olan ülkemiz bu projeleri salt transit geçişten kaynaklı gelirleri için desteklememektedir. Dünya devletleri sadece iç ekonomik ve siyasal güçleriyle ayakta kalabilmesi mümkün değildir. Gerekli hallerde yaptırım yoluyla da ülke menfaatlerinin gerçekleştirilebilmesinin bir dünya gerçeği olduğu aşikardır. İleri vadede oluşacak politik gelişmelere göre bu transfer iletim hatlarının ülkemiz lehine denge ve güç unsuru olarak Türkiye'nin elinde bir yaptırım kartı olması için henüz erkendir.

Ülkemiz bu konuda üretim ve pazarlama ekosistemini kendi üzerinde gerçekleştirmeden uluslararası bir yaptırım gücü haline gelemeyiz. Özellikle Doğu Akdeniz bölgesinde tespit edilen hidrokarbon rezervlerinin gelecek yıllarda çıkartılıp Türkiye dağıtım hatlarına verilebilmesi mümkün olduğunda, gazın ülke talebinin üzerinde üretilebilir miktara geldiği zaman ihracatı mümkün olabilecektir. Bu konuda son yıllarda özellikle İsrail'in bu konudaki aldığı aksiyon gerçekçi bir örnektir. Çoğunluğu Mısır ve Ürdün'e olmak üzere enerji şirketleri vasıtasıyla 2022 yılında 9,2

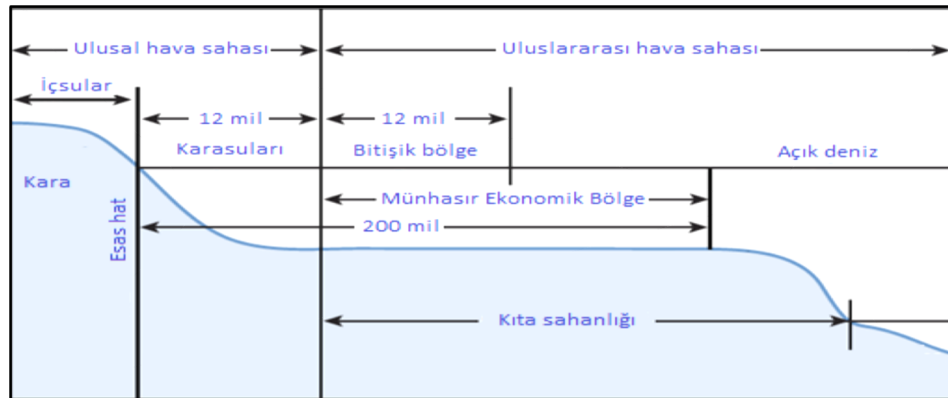
milyar m³ gaz ihraç eden İsrail, bu konudaki kapasitesini geliştirip elini güçlendirmeyi istemektedir [39].

5.4. TÜRKİYE’NİN HUKUKİ AÇIDAN DENİZLERDEKİ EKONOMİK SINIRLARI

Şekil 5.1. Mavi Vatan [51].

Türkiye 3 tarafı denizlerle çevrili olması sebebiyle coğrafi sınırlarının çoğunu denizlerdeki sınırlar teşkil etmektedir. Devletlerin deniz hukuku açısından sınırları Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) olarak adlandırılan ve komşu devletlerle ortak sınırlarını ifade eden alanlarla belirlenmektedir.

Şekil 5.2. Devletlerin deniz yetki alanları [52].

5.4.1. Karadeniz

Türkiye, Karadeniz MEB alanını 5 Aralık 1986 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla ilan etmiştir. 1997 yılına kadar Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerle karşılıklı olarak hakkaniyet ilkesi esasında ve ortay hat usulüne göre sınır anlaşmaları yapılmıştır. Karadeniz'de taraf devletlerle ortak bir iradenin sağlanmış olması avlanma, yeraltı kaynaklarını kullanma gibi ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

Şekil 5.3. Karadenize kıyısı bulunan devletler ve MEB sınırları [51].

Ülkemiz denizlerdeki hak ve menfaatlerini korumak, deniz tabanı altındaki enerji rezervlerini çıkarmak ve bunu yine kendi teknolojik bağımsızlığıyla sürdürmek için Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) envanterine kattığı gemilerle çalışmalarını sürdürmektedir.

TPAO bünyesinde Fatih, Yavuz ve Kanuni gemileri bulunmaktadır. Sismik araştırma gemileri olan Barbaros Hayrettin Paşa TPIC bünyesinde, Oruç Reis gemisi ise MTA bünyesinde ülkemiz için çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Sondaj gemilerine hizmet sunan 6 destek gemisi de envanterde yerini almıştır. Ülkemiz bu alanda dünyadaki sayılı sondaj filosu sahibi devletlerdendir.

5.4.2. Adalar Denizi

Adalar Denizi, Akdeniz'in kuzey yönünde bir iç koludur (Bu tezde Ege Denizi daha önceki ismi olan Adalar Denizi ismi ile ifade edilecektir). Çok sayıda ada, adacık ve kayalık barındıran bu denizde Türkiye belirli dönemlerde Yunanistan ile hava sahası ve karasuları ihlalleri gibi haberlerle gündeme gelmektedir. Yunanistan tarafı karasularını 12 mile çıkarma düşüncesi ile Türkiye'yi köşeye sıkıştırabileceğini düşünmektedir. Türkiye ise bu konudaki kararlılığını TBMM'nin 1995 yılında aldığı savaş sebebi "casus belli" kararıyla dünya kamuoyuna bildirmiştir. Her ne kadar iki ülkenin bu hususta ortak bir noktada buluşabilmesi zor görünse de uluslararası mahkemelerin aldığı kararlar ve geliştirilen özel içtihatlar Türk-Yunan deniz sınırı çözümünde yol haritası sunabilir.

5.4. Adalar Denizinde 6 mile göre karasuları ve muhtemel MEB görünümü [51].

Türkiye ve Yunanistan coğrafi olarak birer anakaradır. Bir anakaranın kıta sahanlığında bulunan adanın ayrıca bir münhasır ekonomik bölgesi yoktur. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) bu konudaki maddeleri ve Uluslararası Adalet Divanı (ICJ) kararlarının sonucu olarak Yunanistan'ın adaları vasıtasıyla Türkiye ile askeri bir gerilim yaşama pahasına karasularını 12 mile

çıkartması pratikte mümkün görünse de aynı adaları ele alarak MEB alanını ilan etmesi mümkün değildir. Türkiye ile en uzak mesafesi ortalama 220 mil olan Yunanistan, MEB alanını artırmak için yarımada olan ülke coğrafyasının Japonya, Filipinler veya Endonezya gibi bir takım ada ülkesi olduğunu iddia etmekte ve bu şekilde kendine deniz alanı açmaya çalışmaktadır.

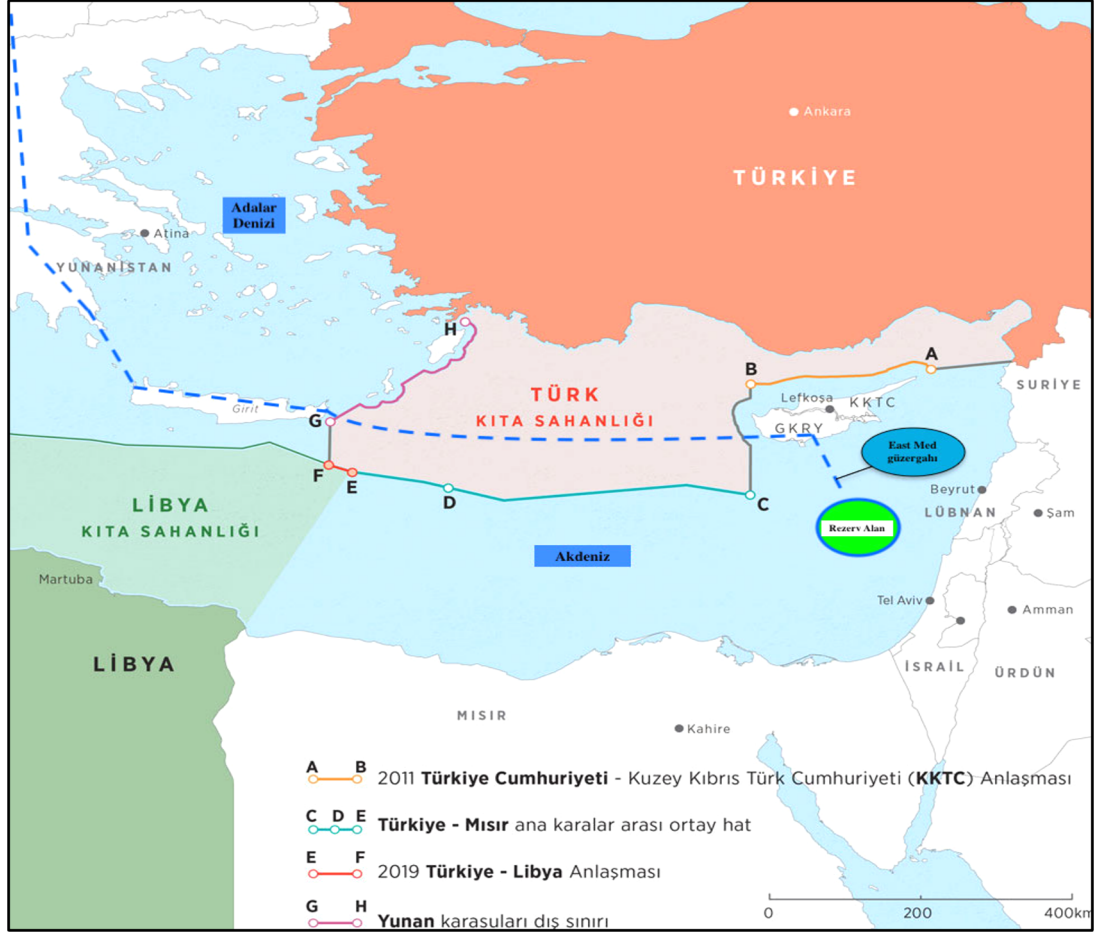
Adalar denizi bölgesi gaz hidrat yataklarının oluşması için gereken yeterli derinlikte su derinliği ve dolayısıyla basıncına sahip değildir. Geçmiş dönemlerde olası petrol rezervlerinin saptanması için sismik çalışmalar yapılmıştır fakat kayda değer bir ilerleme sağlanmamıştır. Zaman zaman iki ülke arasında politik hava yumuşama gösterse de konu sadece Adalar Denizindeki siyasi ve ekonomik etkinlikle sınırlı kalmamaktadır. Yunanistan, lobi faaliyetleri ve diplomatik manevralarla bölgede nüfuz alanı artırmaya çalışmaktadır. Akdeniz havzasında çıkarılacak gazın en yakın gaz müşterisi AB bölgesi ülkelere transferi ve aynı zamanda yakın gelecekte bir gaz tedarikçisi de olma ideali açıkça görülen Yunanistan, ikili anlaşmalar yoluyla son zamanlarda bölgesel bir aktör olmaya çalışmaktadır.

5.4.3. Doğu Akdeniz

Doğu akdenizde tüm kıyıdaş devletlerin katılımıyla üzerinde anlaşılmış bir mutabakat bulunmamaktadır. Anlaşmazlığın temel sebeplerinden biri GKRY ve Yunanistan ikilisinin uluslararası kamuoyu oluşturup oldu bitti politikalarıyla haklarından fazla menfaat sağlama düşünceleridir. Eğer Rum tezleriyle MEB alanı belirlendiği durumda sadece Türkiye'nin MEB alanının işgali ile kalmamakta, diğer ülkelerin de ekonomik alanları ciddi oranda azalmaktadır. Türkiye, bölgesinde daima barış ve karşılıklı egemenlik haklarına saygı temelinde diğer komşu devletlerle siyasi çıkarlarını gözetmektedir. Kara sınırı boyunca esas aldığı bu düsturu mavi vatan sınırları için de gözetmektedir.

Uluslararası hukukta MEB sınırlarının tespiti için esas alınan ölçütlerden biri olan kapatmama ve anakaranın üstünlüğü ilkeleri gereğince Türk-Yunan deniz ekonomik sınırları tayin edilmelidir. Doğu Akdeniz'deki Kıbrıs ve diğer adaların hukuki statüleri

Yunan anakarasına bağılı olarak referans alınamaz. Diğer bir deyişle bu adaların ekonomik alanları yine kendi karasuları genişliğinde olabilecektir.

Şekil 5.5. Türkiye-Libya MEB sınırları [51].

Türkiye, doğu akdenizdeki en uzun kıyı sınırına sahip ülkedir. Rum tarafının haksız tutumları karşısında Türkiye daha adil bir yaklaşım göstererek Libya ile 2019 yılında deniz yetki sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Anlaşma ile Türk MEB'inden geçmesi planlanan EastMed gaz boru hattı engellenmiştir. Boru hattı projesi ülkemiz tarafından da kabul edilmeyerek yetkililerce "ölü olarak doğduğu" ifade edilmiştir [53].

2020 yılında ise Yunanistan bu duruma tepki mahiyetinde sayılabilecek Mısır-Yunanistan deniz yetki sınırlandırma anlaşması yapması yine uluslararası hakkaniyet ilkesine uymamaktadır. Türkiye'nin olduğu gibi Libya'nın da MEB alanını gasp eden bu anlaşma Mısır'ın da çıkarına terstir. Yunanistan'ın Mısır ile karşılıklı deniz sınırı

yoktur. Türkiye, hakkaniyet ilkesinde bir çözüm getirmekte ve Libya, Mısır, Filistin, İsrail, Lübnan ve Suriye'ye hakları oranında bir taksim planı sunmaktadır.

GKRY'de tabii olarak Yunanistan ile paralel politikalar izlemektedir. Afrodit gaz sahasında anlaşmazlık yaşayan İsrail ve GKRY, 2010 yılında deniz yetki alanları anlaşması yapmışlar ve bu anlaşmadan alan bazında GKRY karlı çıkmıştır. İsrail bu konu çözüme kavuşmadan bölgede arama ve rezerv geliştirme faaliyetleri için yeni ruhsat vermeyeceğini bildirmiştir. Esasen Rumlar yaptıkları tüm deniz sınır anlaşmalarında diğer devletlerden fazla pay almışlardır.

BÖLÜM 6

ENERJİ BAĞIMLILIĞINI AZALTMAK İÇİN GELİŞTİRİLECEK STRATEJİLER

6.1. ULUSAL GÜVENLİK VE ENERJİ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD de ortaya çıkan ulusal güvenlik kavramı o dönem tüm dünyada gelişmeye başlayan komünizm tehlikesine karşı geliştirilmiş bir düşünce olarak politika sahnesine çıksa da ilerleyen dönemlerde küresel karşılık bularak yayılmıştır. Günümüzde bu yaklaşım ulusal güvenliğin tek boyutlu olmayıp siyasi, ekonomik, çevre ve sosyal yönlerden de ilişkili olduğu ve değişkeninin çok, içeriğinin de derin olarak ele alınması gereken bir kavram olduğu görülmektedir. Bu bağlamda enerji konusu da ulusal güvenlikle birlikte ele alınması gerekmektedir. Bir devletin ulusal güvenliğini sağlayan sacayaklarından birisi enerji arz güvenliğidir. Nüfus enerji olmadan üretemez, üretilen mal ve hizmeti tüketim yerine transferini gerçekleştiremez ve kullanamaz.

Ülkemizde tüketimde majör enerji kaynakları denince akla gelen doğalgaz, petrol ve kömür özelinde üretim için yapılan yatırımlara baktığımızda kömürün genel rezerv olarak ciddi bir miktarda linyit formunda vede ülkemiz coğrafyasının birçok farklı noktasında bulunduğunu biliyoruz. Doğalgazda ise denizlerde ciddi gaz hidrat potansiyeli tespitiyle beraber Karadeniz’de yapılan sismik ve sondaj çalışmaları neticesinde gaz kıyıya çıkartılmış ve ulusal gaz boru hattına servis edilmiştir. Karadeniz’deki en son keşfedilmiş olan Çaycuma-1 kuyusuyla beraber 710 milyar m³ gaz potansiyeline ulaşılmıştır [40]. Bilinen petrol rezervi miktarı az olan ülkemizde son zamanda özellikle Gabar Dağı’nda 150 milyon varillik petrol bulunmasıyla bir artış görülmüştür. 2024 sonuna kadar günlük 100 bin varil petrol üretimi hedeflenmektedir [41].

Son zamanlarda yapılan keşifler neticesinde ülkemiz kamuoyunda enerjide dışa bağımlılığın azalabileceğine yönelik bir beklenti oluşmaya başlamıştır. Türkiye yıllık enerji talebinin tamamını karşılamaktan hala uzak bir noktada olmakla beraber politik istikamette bir değişim olmadığı takdirde yakın gelecekte enerji ithalatında ciddi azalma kaydedilebilir. İthalattaki azalma ile enerji güvenliğindeki artış ters orantılıdır. Mavi Akım, TürkAkım, TANAP, ITP, BTC gibi boru hatları da bir açıdan Türkiye'nin enerji güvenliğini sağlamaktadır. Yapılan rezerv keşiflerinin bu hatların etkinliği azaltmamaktadır. Eğer ülkemiz kendi kendine enerjide yeten bir ülke olsa dahi hemen yanıbaşında Avrupa'nın ciddi bir enerji ihtiyacı vardır. Kaynak devletle anlaşılması durumunda bu hatlar transit hatlara eklenebilir. Türkiye coğrafyasının hemen yanıbaşında sürmekte olan emperyal devletlerin asimetrik savaş teknikleri ile süregelen siyasi istikrarsızlık Türkiye'nin oluşan tehdidi sınır dışında karşılaşmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle Suriye'de kurulmak istenen terör devletini sadece enerji boyutuyla ele alacak olursak ülkemizin enerji kazanımlarını da azaltmak istediğini görebiliriz. Akdenize ulaşma isteği görülen bu stratejinin, gasp edilen petrol kuyularından elde edilen rafineri ürünlerini tankerlerle kaçırıp satmak yerine doğrudan akdenize boru hattı döşenerek pazarlama düşüncesi öngörülebilir. Türkiye yaptığı sınır ötesi operasyonlarla bu düşüncüyü de bertaraf etmiştir. Bununla beraber ITP boru hattının etkinliğini de güven altına almıştır. Suriye içinde yapılacak paralel bir boru hattı Irak-Türkiye petrol boru hattının politik etkinliğini düşürebilir. 2025'te protokollerin yenileceği bu hatta alternatif bir hat olabileceği düşüncesi Türkiye'nin elini zayıflatabilir ve bu durum enerji güvenliğinin ulusal güvenliğe etkisine bir örnektir.

6.2. BÖLGESEL TEHDİTLERE KARŞI GELİŞTİRİLEN REAKTİF VE PROAKTİF POLİTİKALAR

Ülkemizin algısını doğru bir biçimde dünya kamuoyuna yansıtamaz ve yönetemezsek bu durumun doğal bir sonucu olarak başkalarının bizim için biçtiği rolü oynamak durumunda kalacağımız aşıkardır. Türkiye, anayasasında belirtildiği gibi ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Bu rasyonel temelde geliştirilecek politika yaklaşımlarının bölgesel barışa katkı sunacak şekilde geliştirilmesi elzemdir. Barış ikliminin olmadığı bir coğrafyada haksız ve güçlü bir devletin uzun süre var olabilmesi

mümkün değildir. Kamusal alanda geliştirilecek enerji politikaları çok yönlü ve dönemsel gelişmelere açık olmalıdır.

Devletlerin karşılaştıkları krizleri ortadan kaldırmak ve hızlı bir etki oluşturabilmek için aldıkları önlemler reaktif politikalar olarak adlandırılabilir. Daha uzun vadede etkisinin gerçekleşmesini öngördükleri politikalar ise proaktif politikalar şeklinde değerlendirilmektedir. Proaktif kamu politikası sorunu kaynağından çözmeye odaklanan bir yaklaşımdır ve zamana yayılmış adım adım çözüm sağlayacak bir süreç gerektirir.

Türkiye, Osmanlı Devleti'nin coğrafi ve kültürel halefi konumundadır ve varolduğu coğrafyada kurulduğu dönemden beri bölgesinde sürekli tehditlerle yaşamaktadır. Tehditlere karşı aldığı konumlanma dış politikada sürekli bir denge gözetmesini gerektirmektedir. Ulus devlet politikasını sağlayamayan bölge ülkelerinin iç karışıklıklara sebep olan dış tehditler tarafından yine askeri müdahaleye uğradıkları ortadadır. Türkiye bu yönüyle doğru bir politika izlemektedir.

2010 yılı sonuna doğru ortaya çıkan Arap Baharı'nın bir sonucu olarak Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da vuku bulan ayaklanmalarla birlikte Suriye dışında birçok ülkenin lideri iktidarı devretmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte Türkiye'yi yakından ilgilendiren elbette sınır komşusu olan Suriye'dir. Yaşanan iç savaş ve sonrasında çeşitli terörist organizasyonların toprak kazanma faaliyetleri milyonlarca insanın yerlerini bırakarak kitlesel göçüne sebep olmuştur. Bu alanlarda faaliyet gösteren terörist gruplar çok defa Türkiye'ye saldırı ve faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Suriye'nin rezerv getirisi en fazla olan enerji kaynağı petroldür. Son durumda malesef petrol kuyuları batı destekli terörist örgütlerce talan edilmektedir. Örgütler terör finansmanı için kaçak piyasasında bu petrolü satmaktadır ve ülkemize karşı yapılacak eylemlerde mali yönden güçlenmektedir. Türkiye ise kendi milli varlığına yapılacak saldırılar karşısında bu örgütlerin işgalinde olan Suriye ve Iraktaki altyapı, üstyapı ve enerji tesislerinin topyekûn meşru hedef olduğunu ifade etmiştir. Dışişleri Bakanı Hakan FİDAN tarafından yapılan bu açıklama Türkiye'nin bu tehdide karşı geliştirdiği reaktif politikaya örnek olmuştur [42].

Ülkemizin kış aylarında doğalgaz tüketimi pik noktaya ulaşmaktadır. İran ile kış aylarında dönem dönem yaşanan arz sorunlarını Türk yetkililer İran tarafından başka nedenler öne sürülse de kendi iç tüketimini karşılayamamasının sebep olduğunu ifade etmektedirler. Bu durum özellikle sanayi firmalarımızın üretimi yavaşlatma hatta durdurmasını gerektirebilir. Kış aylarında karşılaşılabilecek olası arz eksikliğini dengeleyebilmek için yeraltı gaz depolama tesislerinden faydalanılmaktadır. Bu kapsamda yıllara sari olarak Silivri ve Tuz Gölü'nde yeraltı depolama tesisleri kurulmuştur ve mümkün olan potansiyelde kapasiteleri artırılmaktadır. Yine LNG terminalleri ve yüzer LNG santraliyle (FSRU) enerji arz güvenliği sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu projeler dönemsel talep ihtiyaçlarına hızlı karşılık vermeleri açısından önemlidir.

Türkiye'nin enerji güvenliğini sağlaması bir yönden de bölgesinde tehdit oluşturan politikalara da doğrudan müdahale şansını artıracaktır. Örneğin EastMed projesinin rafa kalkması ve akabinde Avrupa bölgesine gidecek gaz boru hattının en az maliyetli güzergâh olan Türkiye üzerinden proje edilmesi gündeme gelebilir. Hatta Türkiye'nin bu dönemde GKRY ile yaptığı anlaşmadan alan bakımından daha kazançlı olacak olan İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşması yapması gündeme gelebilir. Bu gelişmeler İsrail'in buradaki enerji ihracıyla çok kazançlı çıkacağından mütevellit doğalgaz tedarik ettiğimiz İran tarafından mevcut konjonktürde kabul edilemeyecek bir durum oluşturabilir. Bu durumun Türkiye'ye yansımaları en muhtemel durumlardan birisi doğalgaz üzerinden baskı olabilir. Vuku bulabilecek böylesi bir durumda özellikle kış döneminde yaşanacak kesinti için en kestirme çözüm spot piyasadan alım yapmak olacaktır. Kısa vadede ülkemize baskı yapabilecek muhtemel bir durum olarak görülsede denizlerdeki gaz üretim kapasitemizi azami derecede artırdığımız durumda baskı aracı olmaktan çıkacaktır.

6.3. JEOSTRATEJİK TERCİHLERİN TÜRKİYE İÇİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI

Enerji bağlamında muazzam düzeyde hareketli bir coğrafyada bulunan Türkiye, kaynak ve müşteri arasındaki jeostratejik konumu nedeniyle bu potansiyel farktan oluşan akışı yönetmek birincil önceliği olmuştur. Enerji trafiğinden elde edilen kazanç

salt ekonomik boyutuyla değil asıl olarak gelecekteki çıkarları gerçekleştirmekte diplomatik bir enstrüman olarak kullanılabilceğindedir.

Türkiye'nin diğer ülkelere göre girmekte geç kalmış olduğu pazarlardan birisi Afrika'dır. Son zamanlarda özellikle Fransa'nın askeri etkinliğinin azaldığı fakat şirketleri ile ekonomik çıkarlarını koruduğu, Çin'in etkinliğinin giderek arttığı bir kıtadır. Türkiye coğrafi olarak uzak konumdaki Çin ve Hindistan'a nazaran kültürel yakınlığının da olduğu bu kıtada insani yönden de kabul edilmektedir. İlişkilerde kazan-kazan prensibiyle hareket eden Türkiye, yatırımlarını her geçen gün artırmaktadır. Türk şirketler enerji alanında barajlar, güneş enerjisi santralleri, termik ve doğalgaz güç santralleri gibi tesisler kurup teknik kabiliyetlerini göstererek ülkemizin tanıtımını da yapmaktadırlar.

Türkiye ihtiyacı olan gazın yaklaşık %7'sini Cezayir'den almaktadır. Cezayir ile LNG kontratı 3 yıl daha uzatılıp 2027 yılına kadar anlaşma sağlanmıştır. Cezayir, Libya ile çok uzun kara sınırına sahip olmakla birlikte Libya politikasında Türkiye ile çelişmeyen bir yol izlemektedir. Cezayir'in bu politik pozisyonunu belirlemede sadece Türkiye'ye gaz satışından kaynaklı kazancını göz önünde bulundurması değil Türkiye'nin Afrika ülkeleri konusunda ilkesel olarak karşılıklı faydacı yaklaşımının bulunmasındandır. Libya konusunda meşru hükümetinin siyasi istikrarı için askeri destekte de bulunan Türkiye'nin 2019 yılında Libya ile deniz yetki anlaşması imzalaması jeostratejik açıdan çok önemli bir adımdır. Bu anlaşmanın kazanımı olarak ülkemiz Doğu Akdeniz'de ilk deniz sınırını belirlemekle kalmamış Rumların "Türk Kalkanı" olarak ifade ettiği tabiri literatüre geçirmiştir [54]. Seçilmiş Libya hükümetini desteklemesi Türkiye açısından stratejik öneme haizdir.

Dünya gemi trafiğinin önemli bir kısmı topraklarından geçtiği ülke olan Mısır devlet olarak ortadoğuda önemli bir noktadadır. Seçimle ilk defa başa gelen lideri Muhammed MURSI'nin darbe sonucunda görevinden alınmasıyla Türkiye ile siyasi anlaşmazlık yaşayan Mısır, aradan geçen yıllar sonunda politik havanın yumuşaması ve diplomatik etkileşimin artmasına rağmen Türkiye ile bir deniz yetki anlaşması imzalamış değildir. İsrail'in önemli miktarda gaz ihraç ettiği bu ülke, gazı sıvılaştırıp limanları vasıtasıyla satışını yapmaktadır. Türkiye ile olası bir MEB anlaşması

imzalaması durumunda GKRY ile imzaladığı anlaşmadan çok daha fazla deniz yetki alanı kazanımı sağlayacaktır. EastMed projesinin gerçekleşmesinin zorluğu nedeniyle Mısır alternatif boru hattı güzergahında bulunsa da Avrupa'ya gazın ulaştırılmasında rakibi ileri vadede İsrail ile arası düzelmiş bir Türkiye olacaktır. Esasen Türkiye ve Mısır'ın menfaatine olan durum kendi gazlarını çıkartmaları ve pazarlamalarıdır.

İsrail yakın geçmişte yaptığı araştırmalarla Doğu Akdeniz'de önemli rezervler keşfetmiştir. Hızlı bir doğalgaz çıkarma faaliyeti neticesinde talep fazlası üretim miktarını Mısır ve Ürdün'e satmaktadır. İsraili yetkililer enerjinin tıpkı Rusya'nın yaptığı gibi diplomatik bir silah olarak kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Mısır'a İsrail tarafından ihraç edilen gazın son derece pragmatik sebeplerle verilebileceği gözden kaçmamalıdır. Bu nedenledir ki Türkiye'ye İsrail'den yapılacak olası bir boru hattı inşası için imzalanacak anlaşmada, Türk tarafının kazanımlarını en üst düzeye çıkarmak gerekmektedir. İsrail hükümeti GKRY ile yaptığı sınır yetki anlaşmasından zararlı çıktığının farkındadır ve gaz sahalarının paylaşılmasında bazı mutabakatlara varılsa da hala çözülebilmemiş değildir. Bu durum Türkiye lehinedir ve ortaya konulacak yegâne politika hakça bir paylaşımır. Olası durumda İsrail sahalarından gelecek gazın KKTC topraklarındaki Karpaz bölgesinden geçirilerek Türkiye'ye giriş yapması sağlanması en ideal durumdur. Jeostratejik açıdan ülkemiz Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İsrail tarafından tanınmasını sağlayabilir. KKTC'nin tanınması çok yönlü bir konu olsa da Türkiye bu ihtimali de değerlendirmek durumundadır.

Irak, Türkiye'nin enerji çeşitlendirmesi yaparken İran ve Rusya'ya alternatif bir çözüm sunmaktadır. Enerjide yüksek oranlı dış bağımlılığı olan ülkemize petrol sağlayan ülkelerden birisidir. Dünya doğalgaz rezervi sıralamasında 12. sırada bulunan Irak, gazın çoğunluğu petrolle beraber çıktığı ve ayrıştırma yapacak teknolojisi bulunmadığı için her yıl Türkiye'nin toplam tüketiminin 1/3'ü kadar gazı yakmaktadır. Bu ciddi israfı önlemek için yatırım çalışmalarına başlanmıştır. Kuzey Irak'ta bulunan yönetimin merkezi yönetimden ayrılarak ayrı bir devlet kurmak istediği yıllardan beri bilinen bir hedefdir. Kuzey Irak özellikle güneydeki Basra bölgesine göre daha az miktarda gaz rezervine sahiptir. Yaklaşık 900 milyar m³ potansiyele sahip olan Kuzey Irak ile merkezi hükümetle anlaşma sağlanmadan yapılacak herhangi bir enerji görüşmesi doğru olmayacaktır.

Ortadoğu bölgesinde diplomasiyi iyi yöneten ülkelerden olan İnan, sahip olduğu enerji rezervlerini uzun bir süre dünyaya satarak gelir sağlayabilir. Uluslararası yaptırımlar ve yüksek enflasyon sebebiyle yeterince yatırım yapamamaktadır. Gelirlerinin çoğunu İsrail ve Amerika gibi hasımlarına karđı kendini savunmak için savunma bütçesi olarak harcamaktadır. Türkiye, İnan'dan gaz satın almakta ve işlenmiş yarı mamül ve sanayi ürünleri ihraç etmektedir. Kuzeyindeki Türk nüfusun Azerbaycan yanlısı tutumu nedeniyle Azerbaycan'ın topraklarını Ermenilerden geri aldığı Karabağ Savaşında Ermeni destekçisi bir tutum izlemiştir. Zengezur koridoru projesine sıcak bakmayan İnan, Azerbaycan'ın İsrail ile yakın ilişkileri sebebiyle hasmane bir politika yürütmektedir. Jeostratejik açıdan bakıldığında İnan'ın ülkemizi etki altına alabilmek için elindeki tek koz doğalgazdır. Türkiye'nin son zamanlarda yaptığı keşiflerle uzak olmayan bir gelecekte enerjide dış bağımlılığının azalacağını bilen İnan'ın etki alanı azalmaktadır.

BÖLÜM 7

SONUÇLAR

Bu çalışmada Türkiye'yi merkez alarak diğer bölgeler ve devletlerin ülkemizin enerji politikaları açısından hangi konumda olduğu irdelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre tüketici konumda olan ülkemiz için yeni gaz keşifleri ile değişim rüzgârı başlamıştır. Değişecek bu piyasada sözünü geçiren bir oyuncu olmak için uygulayacağı önemli politikalarından birisi de kıyıdaş devletlerle Doğu Akdeniz MEB haritasını Mavi Vatan Doktrini'ni esas alan bir strateji izleyerek oluşturmaktır. Atılacak geri adımlar veya verilecek tavizler Türkiye'nin uluslararası arenada haklılığını zedeleyecektir. Ülkemiz Mavi Vatan olarak referans gösterdiği alanlarda sondaj faaliyetlerini artırmalıdır. Türkiye bu konuda ivme kazanmıştır. Batılı devletler şirketleri vasıtasıyla Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon rezervlerine ticari ortak olmak istemektedirler. Şirketlerin MEB alanları belirlenmeden ülkemiz sınırları içerisinde arama yapması egemenlik ihlali meydana gelmektedir. Türkiye bu hususta haklı emellerini gerçekleştirirken ihtimal dahilinde siyasi ve ekonomik ambargoyla karşılaşma durumu vardır. Şu ana kadar saptanan gaz hidrat yataklarının ekonomik büyüklüğü düşünüldüğünde batılı şirketlerin iştahını kabarttığı bir gerçektir. Buradan hareketle ülkemiz iki noktayı öncelikli olarak çözmelidir:

- Doğu Akdeniz'deki haklı menfaatleri olan uluslararası hukuk temelli MEB alanını ilan etmeli
- Her türlü haksız itiraza rağmen ülke menfaatlerini önceleyerek hidrokarbon kaynaklarını çıkarma süreçlerini hızlandırmalıdır.

Doğu Akdeniz MEB alanı ilan edilince karşılaşılabilecek itirazları etkisizleştirmek için tüm medya kaynaklarıyla dış basına sürekli mesajlar verilmeli, gerekli hallerde karşı propaganda yapılmalı, uluslararası hukuk usul ve esaslarını hiçe sayan Yunan tezlerini reddettiği gibi doğrusunun ne olduğunu bildirilmelidir. Hidrokarbon yataklarının kullanımını konusunda her ne kadar geç kalınmış olsa da teorik olarak geniş bir deniz

alanında yetkisi olacak ülkemizin MEB sınırlarını ilan etmesi ile birtakım ihtilaflar azalacaktır. AB desteğini alarak hareket eden GKRY yönetimi muhtemel olarak Türk MEB alanını ilanı takiben reddedecektir. Bununla birlikte eğer Türkiye Doğu Akdeniz ekonomik alanını ilan etmezse Rumlar hukuksuz alan genişletme girişimlerini devam ettirecek ve bu bir pazarlık konusu haline gelebilecektir. Türkiye Rum'ların Adalar Denizi ve özellikle Akdenizde diğer devletlerin de hakkını gaspeden paylaşım haritaları kati surette reddetmeli, Türkiye'nin tüm devletlerin hakkına mutlak surette uyacağına yönelik rasyonel görüşlerinin propagandası yapılmalıdır. Jeostratejik bağlamda çevre ülkelerle yaşadığı sorunları sulh yoluyla çözmeye gayret eden Türkiye, enerjide kendine yeten ülke olmak istemektedir. Teknolojinin gelişmesiyle arama ve sondaj tekniklerinin gelişmesine paralel olarak petrol ve doğalgaz keşiflerinin artarak katlanması ülkemiz adına sevindirici bir durumdur. Güçlü bir ekonomi için stratejik açıdan ikamesi olmayan faktör enerji rezervleridir. Türkiye özellikle Hazar gazının ticarileştirilmesi ve iletimi konusunda bölge ülkeleri ile daha fazla çalışma yapılmalıdır. Stratejik açıdan bakıldığında Kazakistan, Türkmenistan ve Azerbaycan gibi Hazar kıyısındaki devletlerin ekonomik refahının artması ile Rus etkisinin azalabileceği öngörülebilir.

Yapılan bu tezde hareketliliğin çok fazla olduğu enerji politikaları dünyasına genel bir bakış yapılmış son verilerle Türkiye'nin pratikteki enerji politikaları incelenmiştir. Değerlendirme sonucunda ülkemizin kalkınması için gerekli olan enerji kaynaklarına ulaşım ve transit kaynakların ticarileştirilmesi için nasıl bir yol izleneceği irdelenmiştir.

Tezde işlenen konulardan hareketle:

- Türkiye mutlak konumundan dolayı doğal geçiş güzergahında bulunduğu için transit geçiş hatları projelerinin Türkiye üzerinden geçirilmesine özel önem verilmesi gerekir.
- Deniz yoluyla nakli olan LNG enerji türünün boşaltım ve nakil altyapısını güçlendirerek özellikle Avrupa tüketim pazarına hızlı bir iletim güzergâhı olmak için bu alandaki çalışmaların artırılması önem arz eder.

- Gabar dağında keşfedilen petrol üretimini artırıcı sondajlar yapılması ve benzeri jeolojik bölgelerde petrol araştırma faaliyetlerine ağırlık verilmesi enerjide özellikle akaryakıt ithalatını azaltacak keşifler olacaktır.
- Doğu Akdeniz MEB alanında Türkiye aleyhine olacak tüm girişimleri ortadan kaldıracak diplomatik ve siyasi girişimlere başvurulmalı ve bu konu en kısa sürede sonuca bağlanmalıdır. Üçüncü taraf devletlerin konuya müdahil olmasına izin verilmemelidir.
- Jeostratejik bakımdan Suriye'nin toprak bütünlüğü savunulmalı ve kuzeyinde tertiplenen terör devleti kurma planı engellenmelidir. ITP boru hattına alternatif Akdeniz'e ulaşan bir petrol boru hattı ülkemizin ekonomik çıkarına da terstir. Konunun ulusal güvenlik kadar enerji güvenliği boyutu bulunmaktadır.
- Türkiye için görece yeni yatırım sahası olan Afrika'ya özellikle enerji santralleri kurulumu yapılarak ihracat ve uzun dönemler boyunca gelir sağlanabilir. Büyük altyapı eksikliği bulunan Afrika ülkeleri ile yapılacak enerji anlaşmaları jeostratejik olduğu kadar ekonomik ve sosyal etkileşimi artıracaktır.
- Daha fazla sayıda nükleer santral kurulması ile doğal gaz ve kömür gibi karbon salınımı ve çevre kirliliği yüksek santraller yerine yine kesintisiz enerji sağlayacak ve daha çevreci nükleer yakıtlı santrallerin kurulumuna önem verilmelidir.

Türkiye jeostratejik önemi bakımından dünya üzerindeki sayılı noktalardan birisidir. Ülkemiz gibi yerlerde politik olarak atılacak yanlış bir adımın geri dönüşü çarpan etkisiyle daha yüksek şiddette olacak ve ülkemiz bunu gereğinden fazla hissedecektir. Bu nedenle enerji diplomasisinde gerekli adımlar atılırken tutarlı, dikkatli, ölçülü olunması çok önem arz eder. Haklı olduğumuz konuda pazarlık etmeden, gerektiğinde yaptırımlara rağmen politik bakış açısını koruyan ve buna rağmen doğru bildiğini uygulayan bir diplomatik bakış açısıyla uluslararası enerji stratejisi yürütülmelidir.

KAYNAKLAR

- 1 Kakışım, C. ve Kodaman, T., ‘Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Enerji Diyaloğu’, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (34) (2019).
- 2 Fırat, D., Hoca, Y. ve Bozkurt, K., ‘Avrupa Birliği Politikaları Çerçevesinde Yenilenebilir Enerji ve Türkiye’, *YÜHFD*, C.XVIII, s.743-763 (2021).
- 3 Yılmaz, F., ‘Enerji Yönetimi ve Türkiye: Avrupa Yeşil Mutabakatı Çerçevesinde Bir Değerlendirme’, *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), s.19-37 (2022).
- 4 M Kakışım, C., ‘Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında Türkiye-Rusya Enerji İlişkilerinin Analizi’ *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 7 (1), 67-89 (2019).
- 5 Merdan, A. S., ‘Avrasya Jeopolitiğinde Türkiye’nin Enerji Politikaları: TANAP ve Türk Akımı’, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17 (2), 457-473 (2021).
- 6 Kalkan, D., ‘Enerji Güvenliği Kapsamında Türkiye-Azerbaycan Arasındaki Enerji İlişkileri’, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 136-167 (2022).
- 7 Özbey, H., ‘İran’a Yönelik Yaptırımlar: Türkiye-İran Enerji İlişkilerine Etkisi’, *Mecmua*, (8), 98-124 (2019).
- 8 Kısacık, S. ve Gülbay, A., ‘2000 Sonrası Türkiye ve Rusya’nın Doğu Akdeniz’deki Güvenlik ve Enerji Politikalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi’, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 130, Sayı: 257, İstanbul, s. 435-470 (2022).
- 9 Güneş, A., ‘Deniz-Enerji Güvenliği İlişkisi Bağlamında Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Enerji Politikalarının Analizi’, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12 (1), 363-391 (2022).
- 10 Kökyay, F., ‘Neorealizm Kuramı ve Türkiye’nin Doğu Akdeniz Enerji Politikası’, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9 (3), 2504-2528 (2020).
- 11 Kalyoncuoğlu, K. S. ve Kalyoncuoğlu, S., ‘Enerji Güvenliği Bağlamında Doğu Akdeniz’deki Gelişmeler: Türkiye-Mısır ilişkileri’, *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 19-29 (2022).

- 12 Öztopal, M. K. ve Yiğittepe, L., “Türkiye’nin Enerji Güvenliği Bağlamında Doğu Akdeniz’de Enerji Rekabeti”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 259-272 (2020).
- 13 Kandemir, E. ve Tuncer, C., “Irak ve Türkiye Enerji İlişkilerinin Bölgenin Ekonomik Güvenliğine Etkileri” *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 75-89 (2020).
- 14 Çetinkaya, Ş. ve Öztürk, A., “2006-2009 Doğal Gaz Krizleri Sürecinde Türkiye’nin ‘Güvenilir Güzergâh’ Tezinin Enerji Güvenliği Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Karadeniz Araştırmaları*, 16 (63), 401-415 (2019).
- 15 Ertürk, M., “Büyük Enerji Şirketleri ve Türkiye”, *Lectio Socialis*, 3 (2), 121-138 (2019).
- 16 Yılmaz, A., “Enerji Arz Güvenliği Endeksi: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Analiz”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(29), 92-117 (2021).
- 17 Aydın, C., “Enerji Arz Güvenliği ve Türkiye: Doğal Gaz Tedarik ve Bağımlılıkları Açısından İnceleme”, Malatya *Turgut Özal Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 87-103 (2022).
- 18 Harunoğulları, M., “Enerji Dağıtım Merkezi Perspektifinden Türkiye’nin Enerji Jeopolitiği”, *Mukaddime*, 11 (1), 177-211 (2020).
- 19 Türkmen, S., “Enerji Trilemması: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7 (6), 299-309 (2020).
- 20 Yılmaz, D., “Türkiye’nin Enerji Politikası ve Altyapısı Bağlamında Enerji Hub Potansiyeli”, *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 1 (1), 33-48 (2021).
- 21 İnternet: Uluslararası Enerji Ajansı, “Küresel Enerji İncelemesi 2020”
<https://www.iea.org/reports/global-energy-review-2020>.
- 22 Demir, İ., “OPEC: Güçlü Bir Kartel?”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18:231-246 (2008)
- 23 İnternet: Uluslararası Enerji Ajansı, “Veri ve İstatistikler”
<https://www.iea.org/data-and-statistics>
- 24 İnternet: TÜRKİYE CUMHURİYETİ Dış İşleri Bakanlığı, “Dışişleri Bakanlığı yayınları”
<https://www.mfa.gov.tr/enerji-sarti-anlasmasi.tr.mfa>
- 25 Baklacı, P., Akıntürk, E., “Enerji şartı anlaşması”, *İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(2):97-113, (2006)
- 26 İnternet: Resmî Gazete, “25.05.200 tarihli Resmî Gazete”

- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2000/07/20000712M1-6.pdf>
- 27 İnternet: Uluslararası Enerji Ajansı, ‘‘Küresel Enerji İncelemesi 2021’’
<https://www.iea.org/reports/global-energy-review-2021>.
- 28 İnternet: Türkiye Petrolleri A.O., ‘‘2021 Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu’’
<https://www.tpao.gov.tr/file/2206/2021-petrol-ve-dogal-gaz-sektor-raporu-861629db02eb5624.pdf>
- 29 İnternet: BBC, ‘‘Elsa Maishman BBC News’’
<https://www.bbc.com/turkce/articles/c3gvmv9y2x8o>
- 30 İnternet: U.S. Energy Information Administration, ‘‘Short-Term Energy Outlook’’
https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/Iraq/iraq_exe.pdf
- 31 İnternet: OPEC, ‘‘Yıllık İstatistik Bülteni 2022’’
https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/164.htm
- 32 Ayhan, F, A., ‘‘Irak'ın Petrol ve Doğalgaz Bağlamında Enerji Altyapısı ve Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyine Yönelik Enerji Politikası’’, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 46-50, (2015).
- 33 İnternet: BP, ‘‘World Energy Outlook 2018’’
<https://www.bp.com/content/dam/bp/businesssites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2018.pdf>
- 34 İnternet: Ahmet Yesevi Üniversitesi, Avrasya Araştırmaları Enstitüsü.
www.eurasian-research.org/publication/current-developments-in-a-dispute-over-the-legal-status-of-the-caspian-sea/
- 35 İEA, ‘‘Enerji Bilgi Formu: Rus petrolü ve gazı neden önemli?’’
<https://www.iea.org/articles/energy-fact-sheet-why-does-russian-oil-and-gas-matter>
- 36 İnternet: Global Atlas of Environmental Justice, ‘‘Novatek'in Yamalsky doğa rezervindeki iki gaz sahası’’.
<https://ejatlas.org/conflict/novateks-two-new-gas-fields-on-protected-tundra-yamal-russia-federation/?translate=tr>
- 37 Özbek, C., ‘‘Sert Güç Unsuru Olarak Ekonomik Yaptırımların İran Nükleer Anlaşma Sürecine Etkileri ’’, Yüksek Lisans Tezi, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Gaziantep, 36-48 (2018).
- 38 İnternet: Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, ‘‘Türkiye Ulusal Enerji Planı’’

https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/EIGM/tr/Raporlar/TUEP/Türkiye_Ulusal_Enerji_Planı.pdf 2022.

- 39 İnternet: İndependent Türkçe,
<https://www.indytrk.com/node/652171/dünya/israil-tüm-dünyaya-doğalgaz-ihracatını-artırmak-istiyor> 2 Ağustos 2023.
- 40 İnternet: Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı
https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/turkiye-karadenizde-58-milyar-metrekup-dogalgaz-gaz-kesfetti
- 41 İnternet: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
<https://www.tpao.gov.tr/basin-bultenleri>
- 42 İnternet: Anadolu Ajansı
<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-fidan-ankaradaki-terror-saldirisi-iki-teroristin-suriyeden-geldigi-acikliga-kavusmustur/>
- 43 İnternet: Enerji Bakanlığı
<https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21208>
- 44 İnternet: BP, ‘‘Statistical Review of World Energy 2022’’
<https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf>
- 45 İnternet: BOTAŞ, ‘‘ Doğal Gaz ve Petrol Boru Hatları Haritası’’
<https://www.botas.gov.tr/Sayfa/dogal-gaz-ve-petrol-boru-hatlari-haritasi/168>
- 46 İnternet: Columbia İnternational Affairs Online, ‘‘Oil Infrastructure Map of Iraq’’
https://ciaotest.cc.columbia.edu/special_section/iraq_review/pi_map/pi_map_03.html
- 47 İnternet: Shutterstock, ‘‘Political map of natural gas pipelines from Russia to Europe- Peter Hermes Furian’’
<https://www.shutterstock.com/tr/image-vector/natural-gas-pipelines-russia-europe-political-2176209127>
- 48 İnternet: Enerji Bakanlığı, ‘‘Enerji’’
<https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji>
- 49 İnternet: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, ‘‘Türkiye Ulusal Enerji Planı 2022’’
https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/EIGM/tr/Raporlar/TUEP/Türkiye_Ulusal_Enerji_Planı.pdf

- 50 Yılmaz S., ‘‘Milli Güvenlik Teorisi’’, Kripto Basım Yayım, 201-248 (2015).
- 51 Yayı C., ‘‘MAVİ VATAN ‘Bir Harita ve Bir Doktrin Kitabı’’, *İstanbul Üniversitesi Yaynevi*, 230 (2022).
- 52 Balık İ., ‘‘Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş lkelerle Yetki Alanı Anlaşmazlıkları’’, *Kent Akademisi*, 11 (2018).
- 53 İnternet: Anadolu Ajansı, ‘‘KKTC Başbakanı Sucuoğlu Türkiye temaslarını AA'ya değerlendirdi’’
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktc-basbakani-sucuođlu-turkiye-temaslarini-aaya-deđerlendirdi/2475211>
- 54 İnternet: CNN TÜRK, ‘‘Türk kalkanı' tüm dengeleri alt üst etti’’
<https://www.cnnturk.com/dunya/turk-kalkani-tum-dengeleri-alt-ust-etti>
- 55 İnternet: TEİAŞ, ‘‘İstatistikler’’
<https://www.teias.gov.tr/turkiye-elektrik-uretim-iletim-istatistikleri>

ÖZGEÇMİŞ

Ebubekir CAN, ilk ve orta öğrenimini Dalyan ve Köyceğiz ilçelerinde tamamladı. Köyceğiz Mesleki ve Anadolu Teknik Lisesinden 2010 yılında mezun oldu. Karabük Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Enerji Sistemleri Mühendisliği Bölümünü 2019 yılında bitirdi. 2022 yılında Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Enerji Sistemleri Mühendisliği Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2015 yılında Sayıştay Başkanlığı'nda memuriyet hayatına başlamış ve aynı yıl Türkiye Büyük Millet Meclisi teknik birimlerine geçiş yapmıştır. Halen TBMM İşletme ve Yapım Başkanlığı'nda Enerji Sistemleri Mühendisi olarak görev almaktadır. Enerji Yöneticiliği Sertifikasına sahiptir (ETKB 3789). Evlidir.